

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

B e t ä n k n i n g e r

helligede

Kirken og Skolen.

Indbydelseskrift

til

Høitideligheden i Slagelse lærde Skole

den 31te October 1836

i Anledning af

**Reformationens Indførelse
i Danmark.**

---

af

J. Chr. Qvistgaard.

Rector.

Slagelse.

Trykt i P. Magnu's's Bogtrykkerie.

Naar man kalder den nærværende Tid en bevæget Tid, saa er denne Benævnelse fra flere Sider rigtig, og den nærværende Tid er vel ogsaa i visse Henseender i en Bevægelse, der betyder Mere, end naar blot materielle Kræfter røre sig. Imidlertid er en saadan Bevægelse i sig selv ei alene et interessant, men tillige et haabefuldt Phænomen; og ligesom den livløse Natur bestaar ved Bevægelser, og ligesom Bevægelsen i den levende Natur just er Livets Tegn, saaledes er og Bevægelse i den aandelige Natur Betingelsen for Udviklingen af det Bedre, hvorfor denne Natur, maaskee stundom sig selv det mindre bevidst, skal stræbe. Kun af Bevægelse fremgaaer det Gode i Verden, og uden den kunde den høieste Verdensplan lige saa lidet realiseres, som Vandrerens kunde naae sit Maal ved at staae stille paa Veien. Det er imidlertid lærerigt at lægge Mærke til, hvorledes adskillige Bevægelser baade i den legemlige og aandelige Verden ligne hverandre deri, at de fremtræde med en Storm og en Opfigt, ret som om de skulde overfare, henrive, velte og omstyrte Alt omkring sig, og derpaa efter en kort Tids Forløb, uden at efterlade sig noget betydeligt Spor, tabe sig i det store Ocean,

hvor saa mange af Tidernes Forfængeligheder opløse sig og forsvinde. Stormen rører sig ofte med en Myndighed, som om den skulde blande Stort og Lidet, Løst og Fast i et Chaos; men ei sjældent brydes dens Kraft paa Gjenstandenes, som det synes, passive eller phlegmatiske Modstand, og efter kort Tids Forløb er dens Arm bleven stum og dens Virkninger glemte. Bølgen optaarnede sig skundom med stummende Høide, men just fordi en Deel var Skum, faldt dens Bølge snart, og om den stolte Flod gjaldt meer end eengang Digterens Ord:

Din Magt og Brusen Dig ei redde,
Du bliver til Intet i et Hav.

Med saadanne momentane eller temporaire Bevægelser i den materielle Verden lade adskillige ephemeridiske Rørelser i den mentale Verden sig sammenligne. Begge Arter have vistnok deres Indflydelse paa det Hele, og give de smaae lokale og temporaire Stød, som i Allstyrerens Haand befordre det Heles Liv; men da deres Virkninger saa snart tabe sig, og ofte kun iagttages i en mindre Kreds, kunne de hverken vække eller vedligeholde den Opmærksomhed, som de større og mere omfattende Bevægelser med Rette tilbringe sig.

En saadan større Bevægelse i den mentale Verden fandt for flere Aarhundreder siden Sted i vor Verdensdeel. I sit Middelpunkt tør den vel kaldes voldsom, thi det var store Kræfter, der her stødte imod hverandre. Over Europa udbredte sig en Religionsforfatning, som ved Aarhundreders Hævd havde vundet en, som det maatte synes, uroffelig Bølge, og ved at inddrage ei alene de aandelige Kræfter, men ogsaa for en stor Deel Staternes materielle Kræfter under sit Herredømme og udskrive dem til sin

Tjeneste, syntes den at have saaledes forskandsjet sig, at Alt var med den og Intet imod den. Alligevel vare dens Elementer ikke alle solide, den stod omtrent som Billedet i Nebucadnesars Drom: der var vel Guld og Sølv, og Kobber og Jern, men der var ogsaa Leer; og Stenen, som blev kastet af den usynlige Haand, kunde derfor ryste den, og selv reise sig som et Bjerg ved dens Side. Denne i sin Begyndelse saa lidet ændsede, men i sin Fremgang saa stormende, Bevægelse strakte sig og, skjøndt med langt svagere Rystelser, ind i Danmark, og vakte der et aandeligt Liv, som hos vore Fædre og hos os i 300 Aar har rørt sig i Folkets vigtigste Anliggender — og rørt sig til Betsignelse.

Det er Mindet om Luthers Reformation og dens Indførelse i Danmark i Aaret 1536, der fremkalder de Betragtninger, der skulle gøres til Gjenstand for nærværende Leilighedskrift; og i det jeg da tænker mig vor Tid som en bevæget Tid, forekommer det mig, at nogle af dens Bevægelser særdeles egne sig til at komme under Behandling ved Erindringen om hiin store Bevægelse, med hvilken de for en stor Deel have Tændents tilfælles. Det er altsaa de fra Nogle af Folket udgaaende og af Flere optagne Bevægelser i det Kirkelige, til hvis opmærksomme Jagttagelse Reformationens Minde opfordrer, og ifølge den Forbindelse, i hvilken Kirke og Skole naturligen staae, kan en forsigtig Behandling af de angaaende Skolerne ligeledes moverede Gjenstande heller ikke letteligen findes at være Anledningen fremmed.

Denne Bestuelse af Reformationens tredie Secularfest fremkalder da her følgende Betragtninger.

---

1. Om Kirken.

I det reformerede, lutherse, evangelisk-christelige Danmark gik den religiøse Underviisning efter Reformationen fremad, om end længe med tarvelige Skridt, og Kirkens Hellighed og Sacramenternes Erværdighed knyttede Folket sammen i een Aand i Tro paa Gud og Erbødighed for hans Villie. Man hvilede trygt i det vundne Gode, og de, som kaldtes Lærde, hvilke i hine Tider meest herte Kirken til, anvendte deres litteraire Flid især paa de hellige Skrifter's populære Forklaring og Anvendelse, samt paa at levere aскетiske Skrifter for Almuen, i den Aand og med den Salvelse, som var hin Tid eendommelig, og svarede til dens Lær. Opposition og Polemik var i det mindste for saa vidt fremmed, at den ikke synderligt afficerede Almuen *). Men en saadan Hellighedstilstand kunde ikke altid vedvare. Andagtskrifterne antog nu og da en sværmerisk Character; og da den fleersidige Cultur, maaskee ofte blot en let Politur, ogsaa vilde gjøre sig gjeldende, blev det religiøse Firmament allerede noget overtrukket. Det attende Aarhundredes Aestetik og Philosophie kunde ikke altid forliges, og Frihedsvæsenet i Frankerige, som søgte at slukke det Lys, til hvilket det siden efter selv kom til at trænge, virkede ogsaa ind i Danmark, saaledes at Mange tillode sig en alt for fri Behandling af det Helligste. Blev nu end under Alt dette Folkets religiøse Forfatning i det Væsentlige

*) En kortfattet og interessant Fremstilling af de theologiske Controverser i Danmark fra Reformationen af og indtil Kong Christian den Sjettes Død, tilligemed adskillige til Kirkevæsenet hørende Oplysninger, findes i Danmarks Kirkehistorie af Th. Villkelund. Bihorg 1773

uforstyrret, saa indsneg sig dog efterhaanden en Kulde og Kigeysldighed for den positive Religion, som hos Kogle blev alt for mærkelig, og derved hos Andre, hvis Følelse herfor var mere levende, fremkaldte et Slags Sectererie, hvorpaa man paa enkelte Steder i Jylland og i Norge havde Exempler. Men, ihvorvel den fuldkomne Aandens Enighed saaledes ikke længere var forhaanden, saa arbejdede Partierne dog ikke ligefrem paa nogen kirkelig Afsondring. Alt udklæffe Tanken om denne saa store Bevægelse hos et lidet Folk, der bekjender een Gud, som det adlyder een Konge, — dette blev rigtig nok vor bevægede Tids Særkjende; og dersom Forslaget til en saadan Separation alene var at ansee for at være et regeløst Fostter af en svævende Phantasi, eller et fortvivlet Forsøg for at redde Skyggen af forstenet Egenfindighed, eller et Kunstgreb for at opløse saa Meget, som mueligt, og derefter samle det Dyløste efter eget gode Lykke og saaledes bygge sig et Taarn i Sinear — saa fortjente det for det Første kun Medlidenhed eller Ringecagt. Men naar dette Forslag fremtræder beskedent, hoitideligt og alvorligt under Værn af Ordene: Samvittighedsfred og Samvittighedsfrihed, under Tilbud af uegennyttige Dpofrelser, saa faaer det virkeligen for det Første subjectiv Betydning; og naar man da derhos seer det Foreslaagne, endog maastee kun i en Deel af dets umiskjendelige Betænkkelighed, saa spørger man billigen: Er da Ulykken saa stor, at den kun ved saa dybtgribende Midler kan hæves? Er Sygdemmen saa farlig, at den kun ved fortvivlet, ja efter al Sandsynlighed forstyrrende Lægedom kan stantses? Er Branden i Huset saa mægtig, at man ikke skal tænke paa at slukke, men ride ned? Skal Reformationens Minde

helliges i Danmark ved et kirkeligt Schisma — og er det nu kommet saa vidt med os, at vi hverken kunne taale vore. Under eller Midlerne imod dem? Disse Spørgsmaal maae her nødvendiguen optræde. Jeg tør ikke vente at kunne løse dem, skal heller ikke gjøre det; men i det jeg søger at fremstille dem, ønsker jeg dem veiede og drøftede af Flere, der med mig virkelig have Kirken og dens Fred kjær, hvad enten disse maatte helde til eller fra den foreslagne kirkelige Opøsning, Alt for at det kunde bringes til større Klarhed, end det endnu, saa vidt jeg skjønner, er steet, om man for Folkets Skyld er besejret til at ønske Sognefrihed, eller om man ei meget mere just for Folkets Skyld bør rette sine Ønsker imod en saadan Frihed.

A. Er Sognebaandets Opøsning i Danmark fornøden?

Troesfrihed og Samvittighedsfrihed ere de Ord, med hvilke Forsvaret for en saadan Opøsning pleier at anbefale sig; og nægtes kan det jo ikke, at Troesfrihed og Samvittighedsfrihed ere Palladier, som ikke vilkaarligen bør betages noget Menneffe. Men Tro og Samvittighed kunne og skulle ikke oprinde ganske af sig selv, heller ikke skulle de ved umiddelbar guddommelig Indvirkning fremkomme og bestaae; thi i saa Fald var al Lærerstand overflødig: og efter at Gud har givet Menneffet Forstand for at han skal tænke, og er desuden kommen denne Forstand til Hjælp ved en i Tiden paa bejynderlig Maade fremgaaende Underviisning i aandelige Anliggender, maa Tro og Samvittighed forudsætte bestemte Kundskaber og Begreber; men disse Kundskaber og Begreber kunne og bør erhverves

ved en rigtig Brug af Forstanden og en skjøn som Anvendelse af den af Gud foranstaltede Underviisning, og enhver Tro eller Samvittighed, som ikke hviler paa denne Grundvold, bliver et aandeligt Misfoster, som hverken Fornuft eller Christendom vil kjendes ved; hvoraf da atter følger, at der om en saadan Troes og en saadan Samvittigheds Frihed ikke kan siges et besøiet Ord til Afbesværing, og at der end mindre kan anføres Noget til Forsvar for en Foranstaltning, under hvilken et slikt Misfoster kunde oprinde eller trives.

Er det nu fremdeles saa, at Menneskenes Sjæle have en oprindelig Liighed og en fælles Trang, saa skal det neppe være en urigtig Slutning, at denne Trang maa hos Alle kunne tilfredsstilles ved de samme Midler, naar kun disse dertil retteligen anvendes. Enten er det Sygelighed eller Grille eller Forkjælelse eller Forvænthed, naar eet Menneske ikke kan leve ved de samme Næringsmidler, der underholde Andre i lige Maade og bevare deres Kraft. Men saadan Sygelighed eller Grille eller Forkjælelse eller Forvænthed er saare ofte en Følge af de Personers ukloge Udfærd, der fra først af ved forkerte Næringsmidler, eller ved sunde Næringsmidlers forkerte Tilberedelse, paa-droge den Paagjældende Sygeligheden eller fordærvede hans Smag; og anvender man disse, som jeg troer, uimodsigelige Erfaringssandheder paa Menneskets aandelige Underholdning, og især paa hans Tro og Samvittighed, saa maae de, saavidt jeg skjønner, aldeles slaae ind, saa at Alles Tro og Samvittighed kan ved eet og det samme Livets Brød oplives, styrkes og vedligeholdes, naar kun dette Brød, efter den Maade, som det selv paa-viser, rigtig og med samvittighedsfuldt Hensyn til dets

Formaal, udføres og meddeles. Men dersom Noget uddeler denne Næring kun deelviis, eller fordærver den under Tilberedelsen, eller endnu meget mere, dersom det ligesvem skal overlades til Enhver at berede den efter sin Lyst, og fordre den saaledes beredt for sig af Andre; saa handles der i aandelig Henseende ei det mindste klogere, end den Fostermoder handler, der forsømmer at lære Barnet, saa snart det kan, at spise Brød til sin Mad — saa adskiller man virkelig, i Henseende til Tro og Samvittighed, hvad Gud har tilsammenføiet.

I Nordisk Kirketidende 1836, No. 12, Spalte 181, forekommer i Forbindelse med den her omhandlede Materie følgende Uttring: „Det vilde i høi Grad være ønskeligt, om alle Præster i den danske Statskirke kun forpligtedes til at forvalte Sacramenterne efter Herrens Indstiftelse, og lære overensstemmende med den hellige prophetiske og apostoliske Skrift, saa det blev hver Enkelts egen Sag, om han var fuldkommen enig med alle symbolske Bestemmelser, eller i saa eller mange Punkter uenig med dem.“ Dersom man her til de Ord: „den hellige prophetiske og apostoliske Skrift“ — føier: den evangeliske Skrift — hvilket vii ei kan stride imod Forfatterens Mening, saa skjønner jeg ei andet, end at dette Dnske er aldeles christeligt og tillige fuldkomment overensstemmende med Protestantismens Aand, saa at den augsburgske Confession selv, som jo vil have al christelig Underviisning støttet paa de hellige Skrifter, maa hjemle et saadant Dnske, og vort Fædrelands Kirkelov i dettes Opfyldelse finde sig fyldestgjort. De symbolske Bestemmelser, hvad enten de i deres Oprindelse eller Uddannelse ere udgaaene

fra Augustin eller Anselm eller nogen Anden, eller ere Produkterne af en vis Tids Polemik, blive da, som Det er, det skriftlige Ord underkastede, og det Traditionelle sættes i dets tilhørlige underordnede Forhold til Skriften. Med en saa liberal og uden al Tvivl rigtig Grundfæstning stemmer aldeles hvad sal. Biskop Valle i Maret 1799 har sagt om Ritualet i Nadverens Sacramente, og med hvad Luther selv 1526 har sagt om Daabsritualet: „in adjectionibus humanis non multum est situm, modo ipse baptismus verbo Dei, vera fide et seria invocatione Dei administratur.“ Men under Forudsætning af det saaledes Anførte, skjønner jeg atter ikke rettere, end at Trang til kirkelig Separation af sig selv maatte bortfalde, naar kun ikke fordomsfuld Orthodorie ligesuldt sætter Symbolerne, som Troesgrund, høiere end Skriften, og vilkaarligen bestemmer, hvorledes Sacramenterne efter Herrens Indstiftelse skulle forvaltes, og hvad det er at lære overensstemmende med den hellige prophetiske, evangeliske og apostoliske Skrift. Men saa ofte saadant skeer, og saa ofte enten en eccentrist Iver eller en for dristig Tillid til egen Kraft og Klogt opkaster sig til at afgjøre den hellige Skrifts Bæsen, og saa ofte svage Sjæle lade sig gribe af saadanne Drakler og give dem uden Prove ud igjen for den gyldne Sandhed, eller saa ofte Selvfloge bryde sig deres egen Bane, kan Enighed og Opbyggelse ikke vorde almindelig; men at deslige Phænomener, isald de viiste sig, skulde være Motiver stærke nok for en ved Lov hævdet Kirkeseparation, ved hvilken de just enten maatte finde Næring, eller i det Fald, at ingen Præst, den nysaanførte og biligede Lov tro, kunde eller burde tilfredsstille dem, vorde til sørgelige

Misvarter, maa jo dog vel med Føie ansees for uantageligt. — Her er altsaa virkeligen Noget for Samvittigheden at gjøre, det nemlig, at advare Enhver, som er kaldet eller troer sig kaldet til at virke ind paa Brøders Tro og Samvittighed, imod at gjøre enten forudfattede Meninger eller Traditioner og Bedtægter til Troens og Samvittighedens absolute Provesteen, og saaledes indslutte det Ord, som er Liv og Aand, i Bogstavtjenestens Lænker.

Endskjøndt nu en Forfatning, som den, der i det anførte Citat af Nordist Kirketidende er ønsket, virkeligen synes at kunne og burde drage et christeligt Enighedsbånd sammen i den danske Kirke, i det de symboliske Bestemmelser fik deres Rang under den hellige Skrift; saa findes det dog, at Ønsket om Sognefrihed netop eller dog især er knyttet til de symboliske Bestemmelser, som saadanne, der skulle være det Schibboleth, efter hvilket Tro og Bantro i kirkelig og religiøs Henseende skal afgjøres. Uden at tale om, hvor umueligt det er at maale Troens Dyb med menneskelige Bogstavers Allen, tør det vel antages som upaatvileligt, at i hvad Formular de ældste Christne end have brugt ved Sacramenterne endnu førend det nye Testamentes Skrifter kom i Menighedernes Bærge, have Sacramenterne dog maattet hente deres Betydning fra de samme Grundsetninger, som i Skriften ere udtrykte, nemlig, at Daaben er en Pagt med Gud, eller, om man hellere vil, Seglet paa denne Pagt, og at Nadveren er en aandelig Forening med Frelseren, hvis Kjærlighed fremstraaler meest levende i hans Død. Havde Jesus og Apostlene villet, at visse Formularer i Sacramenterne skulde være den sande christelige Troes uforanderlige Stempel;

da havde de vist ikke forbigaaet en saa vigtig Sag — Jesus ikke, thi han forbigik vist intet saa Væsentligt, som Troens Særkjende — heller ikke Apostlene, som allerede inden deres Død maatte stride imod Uorden i Kirken. Og havde Sacramentordene, som Troens Præg, hørt iblandt det Meget, som Disciplene til en vis Tid ei kunde lære, men som den Helligaand senere skulde meddele dem; da havde de uden tvivl, efter at have modtaget en saadan Meddelelse, hist eller her i deres Skrifter sat den saa fast, at den havde staaet for Eftertiden lige saa klar, som Fadervor eller Historien om Nadverens Indstiftelse (I Cor. II, 23). — Nu er det os af den hellige Skrift bekendt, med hvilke Grundsætninger Johannes ledsagede sin Daab; men Formular desangaaende kjende vi ikke. Heller ikke vide vi, at Jesus — efter at have factisk overført Johannes's Daab i dens af Døberen angivne høiere Tendens paa sig og ved sig paa Sine — har forordnet nogen bestemt Formular for den Daab, hans Disciple i Kirkens første og følgende Tider skulde udøve. — „Døber dem i Navnet Faderens og Sønnens og den Helligaands!“ Matth. 28, 19, — dette er Grundbudet for den kristelige Daab, og dette har Kirken, saa vidt jeg veed, altid æret og fulgt. — Act. 10, 48 befaler Peter ligefrem at døbe i Herrens Navn, ligesom tidligere Act. 2, 38 „Enhver af Eder lade sig døbe i Jesu Christi Navn til Syndernes Forladelse!“ — og naar Paulus byder Timotheus 2 Tim. 1, 13: „Hav en rigtig Form paa de sunde Ord, som Du har hørt af mig i Tro og Kjærlighed“ — saa bestemmer Apostelen ikke videre noget Bogstavudtryk for denne Form, men overlader den til Li-

motheum selv, hvem han dog havde indsat som Menighedens Styrer i Ephesus *).

Af det Anførte fremgaaer ingenlunde, at det maatte ansees for ligegyldigt, om Sacramenternes Behandling i den christelige Kirke skulde være overladt enhver enkelt Liturgs Bilskaarlighed. Derfor har Kirken ogsaa en Lov for disse sine Helligdommes Administration; men denne Lov vil, som enhver Lov, ogsaa kunne tage Hensyn til Tidens Lov, kun med stadigt Bibehold af den Lov, over hvilken Tiden ikke kan eller bør raade. Men heraf følger atter, at det Afhængige i denne Lov ikke kan være *cardo fidei*, hvilket dog er den Paastand, der synes at gøres, saa at Troens Eenhed, Sacramenternes Identitet og Betsignelse synes at skulle knyttes til Lovens Form. — Men hverken kan en saadan Paastand, om den gøres, lade sig gjennemføre hos dem, der søge deres Troeskilde i Guds Ord, ei heller synes den at kunne begrunde Oplosning af de dybeste Baand imellem Menighederne og deres bestiftede Sjælesørgere.

De Punkter, som i den sidste Tid især have tjent til at understøtte Opstet om Sognebaandets Løsning, ere, saa vidt jeg veed, Djævelens Forsagelse i Døbeformularen, og

*) I Oversættelsen af Spittlers Grundrids af den christelige Kirkes Historie, Pag. 43, forekommer følgende Skildring af Nadveren, henført til Christendommens to første Aarhundreder: „Presbyteren tog Brød og Vin af de sammenbragte Oblationer, bad derover, saaledes, som han ud en nogen bestemt Formular kunde, og gav det omkring til Menigheden. Alle aade af det hellige Brød, Alle drak af det hellige Væger; thi hvorfor skulde de ikke gjøre det, da de Alle, som Brødre af een Fader, her skulde glæde sig ved deres store Førstefødte?“

Udtrykket: „den hellige Aand“ for „den Helligaand.“ —
 Hvad Djevleens Forsagelse angaaer, saa staaer det vist
 nok ikke til at bevise, at den i Christi og Apostlenes Tid
 brugtes ved Daaben. Det vorder meget mere en rimelig
 Slutning, at den paa den Tid ikke er brugt, og at Daabens
 Vægt og Betydning derfor ikke kan paastaaes at af-
 hænge af den, efterdi Jesus eller Apostlene — hvis den
 havde været saa vigtig — formeentligen udtryffeligen vilde
 have etableret den. — Exorcismen var, ifølge de Efter-
 retninger, vi have, tidligen forenet med Daaben, skjøndt
 det neppe er beviisligt, at den fandt Sted i Apostlenes
 Tid. Den blev en lang Tid bibeholdt i den lutheriske
 Kirke. I den danske Kirke er den i Kong Christian den
 Fjerdes Tid, efter Prof. Joh. Stephani Raad, afflaffet
 for de Kongelige Børn, og endeligen for hele Landet af-
 flaffet ved Forordning af 7de Mai 1783, og skjøndt den,
 som traditionel Formular, havde en beviislig Vælde, veeg
 den dog, saa vidt jeg veed, uden Strid; og saa meget
 veed jeg, at jeg hos Ingen af dem, som tilligemed mig
 ere døbte under Exorcismen, lige saa lidt, som hos
 mig selv, har sporet nogen Frygt for, at vore Børn, som
 ere døbte uden Exorcismen, ei skulde være optagne i
 samme Pagt med Gud, som vi. Kan der nu end ikke
 siges om Djevleforsagelsen, hvad der i nysnævnte For-
 ordning siges om Besværgelsen, at den har aldeles
 ingen Grund i den hellige Skrift; saa er den dog et Udtryk,
 som ikke forekommer i den hellige Skrift i Forbindelse
 med Daabsindvielsen, og det er ingentunde afgjort,
 at den blot paa Grund af sin traditionelle Oprindelse
 eller Anvendelse skal ansees for mere væsentlig ved
 Daaben, end saa mangfoldige

dige andre i det nye Testamente udtrykte Grundtænker, f. Ex.: Hvo som ikke annammer Guds Rige, som et lidet Barn, skal ikke komme derind! af hvilket Ord et herligt Daabsspørgsmaal lod sig udlede, eller I Joh. 3, 9. 10: „Den, som er fød af Gud, gjør ikke Synd; deri ere Guds Børn og Dævelens Børn kjendelige.“ — Af hvilket sidste Bibelsted der kunde udledes det Spørgsmaal: „Forsager Du al Synd?“ og det forekommer mig, at det maa være en altfor ængstelig Bogstavsamvittighed, der vilde antage den Daabspagt, der oprettes under det Spørgsmaal, for mindre christelig og mindre velsignelsesrig, end den, der oprettes under det Spørgsmaal: „Forsager Du Dævlelen?“ I vor evangelist-christelige Lærebog Cap. 7, III, § 5, er Daabsløftet omtrent paa den samme Maade udtrykt, i det det der, som bekjendt, hedder: „at vi ville forsage al Ugudelighed, og troe paa Fader, Søn og Helligaand, samt bevise vor Tro i gode Gjæringer.“

Nu kan det jo vel stee, at disse Ytringer af mig indod Dævfeforsagelsen, som en nødvendig integrerende Deel af den christelige Daabsact, kunne hos Nogle paa drage mig Dom for Bantro, Samvittighedsløshed eller Ufirkelighed; men, lad saa være! — kun mener jeg, at det er et Samvittigheds-spørgsmaal, om Dævfeforsagelsens Bibeholdelse eller dens Udeladelse ved Daabsacten kan worde Motiv for en Separation i den danske Kirke, eller — hvad der er det samme — til Sognebaandets Løsning. Imidlertid er det vist, at jeg med Hensyn paa den kirkelige Orden finder det ret, at den givne Lov nøiagtigen følges, saa længe den endnu er Lov, og at jeg, hvis jeg skulde døbe, aldrig vilde afvige et Bogstav fra det Foreskrevne;

men deraf følger ingenlunde, at jeg skulde antage, at Daabens Varsen, Betydning, Kraft og Betsignelse afgang af den traditionelle Formular, og at jeg skulde søge at bringe Andre til at knytte deres Tro og deres No til Saadant, eller gjøre det til Criterium for Tro eller Bantro.

    Hvad angaaer Benævnelser „Den Helligaand“ eller „den Hellig Aand“ — da er Udtrykket jo ganske ligesom en Sprogfeil, til hvilken man i Almuesproget paa sine Steder i Jylland finder adskillige Eidsstykker, f. Ex. den gammel Mand, den sulken Ulv, den blisfed Hest, det visse Blad, den grimed Koe, det ny Huus, i hvilke, som i flere Udtryk, Adjectivets Udtale efter den bestemte Artikel er aldeles den samme, som efter den ubestemte, imedens der ved et langt større Antal andre Adjectiver lægges forskjelligt Tryk paa den næstsidste Stavelse i Adjectivet, saa at det, uagtet Endelsen er den samme, vorder kjendeligt i Udtalen, saa ofte Adjectivet er bestemt. Dette sidste gjelder just om Adjectivet „Hellig,“ i hvilket den første Stavelse er acueret i det ubestemte, men circumfleeteret i det bestemte Adjectiv, eller, om man vil, i første Tilfælde er Ordet paroxytonon, i sidste properispomenon: En hállæ Kjæld, en hellig Kilde; æ hállæ Kjæld, den hellige Kilde; æn hállæ Daà, en hellig Dag; æ hállæ Daà, den hellige Dag; hállæ Daúv, hellige Dage; æ hállæ Daúv, de hellige Dage. Saaledes circumfleeteret eller forlænget udtaler man i de omtalte Egne den første Stavelse i Ordet „hellig“ af Hellig-Aand, hvilket viser, at Adjectivet virkelig skal forstaaes bestemt, og at det for saa vidt sprogrigtigen burde skrives: den hel-

lige Aand. Vilde man hertil bemærke, at Sproget har sammensatte Ord af Adjectiv og Substantiv, f. Ex. Stormast, Høiland, Lavkirke, saa er det bekjendt nok, at disse i den bestemte Form antage Substantivets bestemte Artikel, og hedde Stormasten, Høilandet, Lavkirken, saa at det Ord, her omhandles, i Analogie dermed retteligen maatte hedde: „Helligaanden,“ hvilket ogsaa sprogrigtigen vilde stemme med de tvende andre Navne i Døbeformularen: „Faderens“ og „Sønnens.“ Det kan imidlertid ikke være min Mening, at Ordet saaledes skulde omdannes, da der i denne Form er noget Fremmedt og Stødende; men at det vilde være mere sprogrigtigt, end den gamle Form, derom kan der neppe være ulige Meninger, og at det tillige, hvis Saadant ellers var nødvendigt, vilde individualisere den Helligaand til Forskjel fra enhver anden hellig Aand, er indlysende. Det synes just ogsaa at være denne Individualitet, der især tjener til Grund for Striden for Navnet: Den Helligaand; og sjøndt jeg kan finde det naturligt, at man kan krympe sig noget ved at opgive et Ord, som man har faaet kjert, og som i alle Henseender, undtagen i den grammatikalske, er uskyldigt, ligesom jeg virkelig selv for over 30 Aar siden krympede mig ved stundom at høre det ombyttet med den hellige Aand, og det dog af en streng orthodox og dybtchristelig Liturg, saa kan jeg dog ingenlunde finde, og har aldrig kunnet finde, at Forandringen fra Helligaand til Hellige Aand kan begrunde den allermindste dogmatiske eller praktiske Misforstaaelse eller Ulempe. Jeg tvivler paa, at der i det danske Sprog om nogen Gjenstand bruges den Venævnelse: den hellige Aand, uden just om den tredie Person i Guddommen, saa at der

fra Sprogbrugens Side Intet kan være at befrygte; og skulde den Helligaands Personlighed hos nogen Protestant være tvivlsom, saa kan Døpfrelsen af et dansk Bogstav virkelig ikke redde den, og det er en sørgelig eller, om man hellere vil, argerlig Urimelighed at ville støtte et Dogma paa en anomal Idiotisme. I de Tungemaal, som ere blevne brugte ved Daaben længe før der var kristelig Daab i Danmark, heb det: den hellige Aand, og vore Troesforvandre i mange andre Lande meddele og modtage den kristelige Daab under dette Udtryk, saa at det neppe kunde være andet end Egensindighed, dersom man hos os vilde vrage en Daab, ved hvilken dette Udtryk bruges i Forening med Navnene: Faderen og Sønnen.

Var det nu netop Protestantismens Character, og navnligens Luthers Hovedsag at gjøre den kristelige Troes Rørdomme uafhængige af menneskelige Vilkaarligheder, og knytte dem til den hellige Skrift alene; saa arbejder Protestanten og Lutheraneren imod sit Rald og skyder sig paa ny ind under Catholicismens Aag, naar han gjør traditionelle Former til uforanderlig Troesgrund. — Hvor lidet det menneskelige her bør fremkalde Partiegængerie, har allerede Paulus viist os 1 Cor. 3, 4. 5: „Thi naar Noget siger: Jeg er Pauli, men en Anden: Jeg er Apollos's; ere I da ikke kjødelige? Hvo er da Paulus? og hvo er Apollos? uden Tjenere, ved hvilke I troede, og det ligesom Herren havde givet Hver;“ og hvor aldeles Luther var af samme Mening, oplyse hans egne Ord desangaaende, hvilke Seckendorff saaledes indleder og anfører (Frick's tydske Oversættelse Pag. 474): „Er zeiget ferner, wie es ihm nicht darum zu thun sey, daß er sich einen Ruhm erjage, oder eine Secte unter seinem Na-

men anrichte, strafft deshalb diejenigen, welche kaum ein Blatt oder zwey gelesen, oder eine Predigt gehört, und allsobald für gut Lutherisch wollen gesehen seyn, und Andere verachten, mit diesen Worten: „„Nicht also Du Narr, höre und laß Dir sagen. Zum ersten bitte ich, man wollte meines Namens schweigen, und sich nicht Lutherisch, sondern Christen heißen. Was ist Luther? Ist doch die Lehre nicht mein, so bin ich auch für Niemand gekreuziget. St. Paulus wollt nicht leiden, daß die Christen sich sollten heißen Paulisch oder Petrisch, sondern Christen. Wie käme denn ich armer stinckender Maden=Sack darzu, daß man die Kinder Christi soll mit meinem heillosen Namen nennen? Nicht also, lieben Freunde! laßt uns tilgen die partheiischen Namen, und Christen heißen, des Lehre wir haben. Die Papisten haben billig einen partheiischen Namen, dieweil sie sich nicht begnügen an Christus Lehre und Namen, wollen auch Päbstisch seyn; so laßet sie Päbstisch seyn, der ihr Meister ist. Ich bin und will keines Meister seyn. Ich habe mit der Gemeine die einige gemeine Lehre Christi, der allein unser Meister ist. Matth. 23.““ — Med denne Pauli og Luthers og den sande Christendoms Grundsetning skulde jo enhver Kirkeseparation i Christendommen i sig selv være uforenelig; men har menneskelig Bildfarelse fra først af bevirket Separationer, og menneskelig Paastaenhed og Overilelse senere gjort dem til flere, saa synes man virkeligen her at maatte sige: Vestigia terrent, og hellere

ønske Sammenhæng end flere Oplysninger. — Det kan vel være, at Bedligholdelsen af dette Sammenhæng kan have sine Bausfeligheder, og at Mennesket stundom maa opofre Noget af sit kjære Eget, for at kunne bevare Aandens Enighed i Fredens Baand. Men dette kjære Eget er i saa mange af de meest urolige kirkelige Bevægelser fra de ældste Tider indtil nu fremtraadt under Christi eller Troens Navn til Enighedens Skade. — At ville indrette Bibelens Fortolkning efter en vis Philosophie, var Gnosticisemens Spire, og for en Deel Characteren i Midelalderens Theologie; at allegorisere saa vidt som en spilende Phantasi kunde gaae, var kun Veien til en mystisk Theologie, og at lægge Dogmer ind i Skriftens Ord, som de egentligen ikke indeholde, og atter deraf ulede Læren for christelig Tro, var en morsommelig Dyrkning af en Mark, hvis Frugter afgive kun liden Næring for den practiske Religiositet eller Guds Tilbedelse i Aand og Sandhed.

Smidlertid har den sildigere Tid den Nytte af deslige i Fortiden passerede Bevægelser, at den kan kjende Yderlighederne og undgaae dem, og saaledes prøve Alt og beholde det Gode; paa hvilken Wei adskillige Theologer, formedelst den Wolffske Philosophies Indflydelse paa Religionen i det 18de Aarhundrede, sloge ind, hvorfor ogsaa Spener i sin Tid drev paa et reenbibelsk og practisk Foredrag af Troeslæren, og søgte at formindste det overdrevne Værd, man satte paa kirkelig Rettehoed og symbolske Skrifter. — Men hertil hører en sindig Fortolkningsaand; thi hvor den savnes, der er Troens Grund snart forstyrret, og Sognebaandets Løsning befrygtes at maatte forstyrre den endmere, naar de excentriske Fortolkningssele-

menter, til hvilke Mange helst ville holde sig, fordi de give Phantasten Næring, fik deres fuldkomment frie Spil-
lerum, og bleve givne i Saadannes Bold, som enten ikke
kunne eller ikke ville i Forstaaelsen af den hellige Skrift
gjøre Forstjæl imellem Aanden og Kjødets (Job. 6, 63).

Til Understøttelse for Dvsitet om Sognebaandets Løs-
ning anføres iblandt Andet det ubehagelige Uenigheds-For-
hold, der stundom kan reise sig imellem Præst og Menighed.
Saadan Uenighed kan opstaae enten af timelige eller aau-
delige Aarsager; men i begge Tilfælde er det langt vær-
digere i christelig Fordragelighedsaand at bære Byrden
med hyerandre og derved omsider bringe den til at bort-
falde, end ved Afsøndring at lægge Hindringer i Veien
for Forsonlighed. Hvad de timelige Aarsager isvrigt
angaar, da kan det baade fordres og ventes af Præsten,
at han er aandelig nok til i sine geistlige Functioner at
sætte sig langt ud over disse; og jeg antager ikke, at no-
gen Præst for deres Skyld skalde søgte sig fri for at med-
dele et Sognebarn Kirkens Goder, eller under deres Med-
delelse finde Betsignelsesønsket svækket i sin egen Sjæl.
Dg er Sognebarnet kjødeligt nok til af saadanne Grunde
at forlade sin af Kongen i Guds Navn bestiftede Sjæle-
sørger, saa er hans Sjæl virkeligen kun slet modtagelig for
Betsignelsen af det Hellige, og det er mere end tvivlsomt,
om den aandelige Betjening, han under Hevn eller Trods
 søger andensheds, vil bringe ham nogen Betsignelse, saa at
Kirkens Føielighed, ved at lade ham i saa Henseende
raade sig selv, vilde neppe være moderlig Omhu. Værre
er det naturligviis, naar Misforstaaelsen imellem Præst
og Menighed maatte hidrøre fra aandelige Aarsager.
Disse kunne være af flere Slags, og tænkes at ligge

enten hos Præsten eller hos Menigheden eller hos Begge. Er Præstens Levnet af den Bestaffenhed, at det med Føie maa forarge, eller er hans Embedsførelse saa stjødsløs, at en virkelig aandelig Ulempe deraf opstaaer (Mueligheden heraf lader sig jo vel ikke afbevise), saa er der kirkelig Dyrighed til, som vel vil vide at afhjælpe paa et saadant Dnde; og den Menighed, eller det Menighedsbarn, som med grundet og billig Besværing i saa Henseende henvendte sig til Kirkens Dyrighed, vilde sikkert uden Vanskelighed vinde Frihed til at lade sig i sin Salighedsfag betjene af en anden Præst, hvilken Frihed i dette Tilfælde vilde være naturlig og billig. Men for de, med Guds Hjelp, saa Tilfældes Skyld, hvor Forholdet vil findes at være saadant, hvis det ellers nogetsteds findes, maatte en almindelig Løsning af Sognebaandet formeentligen endog være høist utilraadeligt, da den flette Præst, isald der ellers gives nogen Saadan, istedetfor at blive stemplet for hvad han er, netop blev stillet parallel med endog de værdigste Mænd af sin Orden; thi naar der ikke mere skal spørges om Marsagen, hvorfor Noget søger fremmed Præst, men Enhvers blotte: Jeg vil! skal være Forsvar nok for enhver kirkelig Dverløber, saa er den værdigste Præst under lige Vilkaar med den fletteste. Thi Gud veed, der ere Mange, som uden at kunne gjøre sig Rede for deres religiøse Smag, og uden at bekymre sig om at forstaae hvad de høre, eller om at vide, hvad de gjøre, vrage Præster, og kunne lige saa lidt smigre dem, de foretrække, som saare dem, de tilskidesette. — At en Præsts Lære kunde beføie hans Menigheds Medlemmer til at fortrække, er mueligt, men Sognebaandets Løsning synes her snarere at maatte befordre det Dnde, end hindre det; thi at En-

hver skulde finde sin vilkaarlige Tro repræsenteret i Kirken, hvilket synes at være det, hvorpaa Forslaget til Sognebaandets Løsning, ifølge de sidste derover yttrede Grundsetninger, gaaer ud, er dog nok væsentligen det samme, som at Kirken i sit Skjød og under sin Hellighed og sin Beskyttelse skulde haandhæve uchristelig eller dog mystisk eller secterist Lære, for hvem, der havde Lyst til den. Naar kun Præsten og andre religiøse Demagoger drage Skoene af, og betænke, at Stedet, hvorpaa de staae eller selv stille sig, er helligt (Erod. 3, 5), saa skal Afvigelses i Læren ikke give Anledning til billige Duster om Sognefrihed, og de ubillige bør jo ikke høres, thi det er Uret, at de føres. — Det var maaskee ingen velvalgt Titel, sal. Biskop Valle i sin Tid gav et af sine Skrifter: Bibelen forsvarer sig selv, skjøndt det, at Modpartiet parodierede den, Intet beviser imod den. Det er maaskee heller ikke et heldigt Udtryk, jeg bruger, naar jeg her siger: Bibelen forklarer sig selv, *scriptura scripturæ interpretatur*; men jeg kan dog ikke undlade at bruge det. Thi den, som ikke paatager sig at hænge sin Tro alene paa de forskjellige billedlige og af en fjern Tids Aand og Vilkaar øiensynligen fremgaaede og til dens Lær afpassede Udsagn i den hellige Skrift, men lader de mangfoldige flere, som tale i enhver Tids Sprog og til enhver sund Forstand, komme med i Forklaringen af hine, han skal ikke letteligen forføres til i sin skriftmæssige Lærdom eensidigen at forbigaae Noget, som virkelig er Christi, eller dristigen fremhæve Noget, som kun er hans Eget, eller kun laant af Andre. Den christelige Lære om Retfærdighed af Troen, f. Ex., hvis eensidige Fremstilling kan vække og har vakt megen Misforstaaelse,

faaer uden Vaarskelighed den fuldkomne christelige Ligevægt, naar den opstilles efter Matth. 5, 20 o. f. — Nu er det jo til en saadan Behandling af den hellige Skrift Theologens Dannelse i det Væsentlige skal sigte, og naar han ved idelig og tro Aandsagning mere af Skriften selv end af Andres vise eller uvise Commentarer kommer til det i Skriften selv liggende Lys, saa finder han, at dette Lys i Grunden kun er eet, og at det viser os, hvad Jesus var som Frelser, Lærer og Herre, og hvad Christendom er; men saa kan det heller ikke falde ham ind at ville paa Iskarsvinger hæve sig selv eller Andre nærmere til Solen, end det er Menneftenaturen her givet at komme, eller fornødent at komme (Joh. 3, 13). Det Øvrige overlades til Aandens hellige, men rolige og aldrig stormende Kængsel, som først i en høiere Tilværelse vil vorde tilfredsstillet. — Saaledes vil og kan den bibelske Folkeleder finde Sandhedsstoffet og Troesværdet udtømmeligt, og han vanhelliger det ikke, naar han i Pauli Aand (1 Cor. 9, 22) er bleven som en Skrøbelig iblandt de Skrøbelige, at han kan vinde de Skrøbelige; men som en Skriftklog, der er Lært til Himmeriges Rige (Matth. 13, 52), vil han frembære af sit Liggendefæ Gammelt og Nytt, og ved Ordets Forkyndelse og ved Sacramenterne drage Sjæle til Gud. Er nu Noget hermed ikke tilfredsstillet, eller er Præsten ham eller hende ikke begavet nok, eller hvad der ellers kan være i Veien, saa vende de sig med deres Besværing til Øvrigheden og forklare dens Grund; thi det er dog den billigste Fordring, at man skal give Grunde for de Skridt, der gaae udenfor lovlig kirkelig Orden, eller gaae ud paa at nedbryde en Religionslærers Ansæelse i hans Kreds; og dersom da Kirkens Øvrighed finder Aaledning

til at bevilge deres Begjering, saa er jo Forlegenheden hævet: hvis ei, maa man ansee det for Uret, at den skulde hæves, hvilket dog ved Sognebaandets Løsning ubetinget maatte skee.

Ligger Aarsagen, hvorfor Forandring i Sogneforholdet ønskes hos Saa eller Mange i Menigheden, saa at Præsten er utilfreds med deres aandelige Forfatning, og troer at finde, at Kirkens hellige Goder ei paa dem kunne anvendes med Belsignelse; saa maatte dog Afviisning ikke udøves imod Andre, end Saadanne, som Loven alene afviser, og for dem kan Sognebaandets Løsning ingen Tilflugt medføre. *Consilium abeundi* bør vist ikke anvendes paa Nogen for hans ellers formeentlige Uværdigheds Skyld, vel at mærke, ikke med saadant Tillæg, at han dog gjerne kan lade sig betjene af en anden Præst; thi det er ikke let at indsee, hvad det vilde være for et Præstesind, der kunde ønske, at en anden Embedsbroder udførte en hellig Forretning, som man selv maatte gjøre sig Samvittighed over at udføre. Om en Anden gjorde det, uden Anledning fra vedkommende Præsts Side, maatte denne jo taale og beklage det; men give Anledning dertil, maatte være mere end han kunde føre over sit Hjerte: thi at drage Tornen af sin egen Fod og sætte den ind i en Andens, er i timelige Anliggender ikke ædelt, og kan i aandelige Anliggender heller ikke blive det. Hvad iøvrigt det angaaer, at Præsten kan frygte for, at den i det Hellige liggende Belsignelse maatte for En eller Anden være uden Frugt, da troer jeg neppe, at nogen retskaffen Præst altid kan være fri for denne Frygt, ligesom heller ikke nogen Christen for sin egen Person i denne Henseende alt for let bør berolige sig. Men Præsten behøver ikke

her at ængste sig; thi ligesom Sollyset ikke vorder dunkelt, fordi det ogsaa oprinder over Dnde, saaledes bliver Sandhedens Ord og Sacramenternes Hellighed ikke svækket, fordi disse Ting ogsaa anvendes paa Uværdige. Naar Præsten adværer imod Uværdighed, og viser i Christi Aand, hvori Uværdighed bestaaer, naar han i Christi Aand forkhynder Bessignelsen under Bessignelsens Bilkaar, saa behøver hans Samvittighed her ikke at være ommere, end den Samvittighed var, som Jesus selv bibragte dem, han umiddelbart lærte: „Naar I gaae ind i et Huus, da hilser det, og dersom samme Huus er det værdt, da skal Eders Fred komme over det; men er det det ikke værdt, da skal Eders Fred vende om til Eder igjen.“ Matth. 10, 12. 13.

Om den Frihed, der i Hovedstaden finder Sted i Henseende til visse ministeriale Forretningers Bestilling og Erholdelse hos den Præst, til hvem Bedkommende derom henvende sig, kan paaberaabes til Understøttelse for Sognebaandets Løsning, forekommer mig tvivlsomt. Thi deels er det Bekjendtskab, som Lovgivningen vil, og som Tingens Natur kræver, at den fungerende Præst skal søge at have til de Personer, for hvilke han foretager saadanne Forretninger, ofte i saa folkerige Menigheder, som de i Hovedstaden, umueligt, eller dog lige saa vanskeligt for de ved den paagjeldende Menighed bestfittede Præster, som for Præsterne ved Nabomenighederne eller ved en anden Menighed i Byen; deels findes der i saa store Byer ikke saa Familier og Individider, som ved hyppig Forandring af Bopæl og Opholdssted drage fra Sogn til Sogn, saa at et stadigt Sogneforhold for Saadanne ikke kan finde Sted, hvorimod Præsterne i Hovedstaden, i Henseende

til hvad der saaledes maatte være givet frit, dele med hverandre det fælles Billaar, at betjene dem, som søge det, hvorved Staden, hvad disse Gjenstande angaaer, bliver saa at sige een stor Menighed, til hvilken da alle Præsterne høre. Men at dette skulde udvides til de mindre Byer og til Landet, har ikke de Conniventsgrunde for sig, som finde Sted i Hovedstaden, og mindre endnu ere der saadanne Grunde for at hiin Frihed ogsaa skulde udstrække sig til Daaben. Og hvad der ved denne Leilighed især synes at maatte komme i Betragtning, er at den Frihed, som i Hovedstaden finder Sted, vist ikke er oprunden af dogmatiske eller polemiske Marsager, og vil, naar disse skulle komme til, allerede gaae udenfor det, som derved er tilsigtet, og synes saaledes at maatte, til Forebyggelse af Forvirringer, hellere være at indskrænke, end at udvide.

B. Hvilke ville vorde de nærmest forudseelige Følger af Sognebaandets Løsning?

Af dem, som have opfundet eller som udtale Ønsket om denne Forandring, ere nogle Betænkeligheder, som kunde havees imod samme, anførte, for med det samme at gjendrivees, at Veien desto lettere maatte banes. Denne Fremgangsmaade er i sig selv rigtig og oprigtig, men den medfører naturligtviis, at de Betænkeligheder, som saaledes fremhæves, maae være de væsentligste og største, der uden Tvang fremgaae af Sagen. — Dette forekommer mig ikke i denne Sag endnu aldeles at være steet; thi hvad Kirkebøgernes Forelse og Præsternes Indkomster angaaer, saa ere disse Gjenstande ingenlunde de vanskeligste i dette Tilfælde, saa at Orden i denne Henseende

nok ved Lovbud kunde vedligeholdes. Men allerede iblandt de for kirkelige Sager givne Lovbestemmelser er der een, som, saavidt jeg har kunnet finde, ikke er tilstrækkelig kommen i Betragtning, nemlig Skudsmaalsvæsenet for dem, som maatte søge Altergang i et andet Sogn, end det, hvori de boe eller have deres lovlige Opholdssted. At Saadanne skulde kunne stedes til Skriftemaal og Altergang i et fremmedt Sogn uden Skudsmaal, vil af mange nærliggende Marsager neppe kunne antages; og det maatte jo da være Præsten i det Sogn, hvor de have Hjem, der skal meddele Skudsmaal. Naar nu denne Intet veed om den Paagjældendes religiøse Forsatning enten i Henseende til Kundskab eller Sindelag, fordi den Sidste, der i sine aandelige Anliggender ikke vil betjene sig af Sognets Præst, har uddraget ham Leilighed til derom at erhverve nogen Erfaring, saa kommer Skudsmaalsbringeren hvad den Sag angaaer, blottet til den fremmede Præst, som ofte ikke kan være saa lidet forlegen med hans Antagelse, at sige dersom han ikke selv har havt Leilighed til at kjende ham, hvilken Leilighed atter ikke kan have tilstrækkelig af nogle andægtige Kirkebesøg, eller enkelte Samtaler, i hvilke den Paagjældende giver sig den Mine, der for hans Sag er den meest anbefalende. Da det alligevel er paa det Sted, hvor Communicanten boer, at hans Tro skal vise sig i sine Frugter i hans daglige Levnet, maatte det Steds Præst dog for saavidt give ham Skudsmaal, som han har kunnet lægge Mærke til hans Vandel; men saaledes faaer Præstens Vidnesbyrd ikke egentligen noget videre Omfang, end det, en Husbondes kan have for et Lyende, hvilket i Almindelighed kun har den Tendentz at skulle tjene ham til borgerlig Anbefaling. — Lad det nu

endog godt gaae an ved den første Passus af et Individets Alterfiste, at den Præst, der antog ham, kunde med en god Samvittighed hvile i sin egen Kundskab til Individets indre, og i den paagjeldende Præsts Vidnesbyrd om hans ydre Christendom, saa at han, ved at forene begge disse Momenter, havde samme Sikkerhed, som den, der hidtil har kunnet have af det af Præsterne givne Skudsmaal; saa kan der, deels ved den valgte Skriftefaders Død eller Forslyttelse, deels ved Skriftebarnets egen Ustadighed og muelige Misforsoielse, indtræde det Tilfælde, at han atter paa tredie Sted vil søge Altergang, uden endnu at kunne, for sine borgerlige eller timelige Anliggendes Skyld, forelægge sin Hjemstavn. Men heraf følger atter, at han fra tvende Steder maatte bringe Skudsmaal, det ene om sit kirkelige, det andet om sit practiske Liv; thi det er neppe at antage, at det Sidste vil af nogen Præst, hvemt han onsker til Skriftefader, werde overseet. Sagen er, det tilstaaer jeg gjerne, overkommelig, dog er den formeentligen, som lovbefalet, og ved flere Keiligheder endog i Communalhensende til god Orden henhørende, Gjenstand, af Bigtighed, og maatte derfor medtages. Paa Bansteligbed i Udstedelsen af Skudsmaal fra den Præst, et Skriftebarn vilde forlade, eller paa Vilkaarlighed i et saadant Skudsmaals Affattelse, vil man naturligviis ikke tænke. Endnu bør bemærkes, at da Rescriptet af 18de Juni 1790 medfører, at Præsten ei bør være uvidende om Altergangs Forsømmelse i hans Menighed, vilde det werde fornsdent, at Enhver, der stededes til Altergang hos fremmed Præst, maatte derom aarligen fremlægge Beviis for sin egen Sognepræst.

Det Spørgsmaal, om Faa eller Mange vilde benytte sig af Sognebaandets Løsning, er vel egentligen i sig selv nogenlunde ligegyldigt; thi er Baandet først løst, faa er jo Sagen overladt til Hvermands Vilkaarlighed, og Menighedsforholdets Sammenhang eller Oplosning gjort afhængig af aldeles subjective Motiver, hvis Mangfoldighed eller Almindelighed Ingen kan bestemme. Imidlertid ere der altid Mange, som drages af det Nye, uden at have synderligt Begreb om anden Fortrinlighed derved, end blot Nyheden (*Quid pauper? Ridebis, mutat tonsoras, balnea, lectus*); — og saalænge der ere Mogle, som i offentlig Skrift og Tale lægge en afgjørende Vægt paa de forhen omhandlede Udtryk i Sacramentformularerne, og endnu Flere, der opsanke Saadannes Meninger, som Manna fra Himlen, og bedømme en Præsts Orthodorie efter den Værdie, de mene, at ikke Sacramenternes sande Væsen, men det Traditionelle i Sacramentformularerne har i hans Dine, saa er der Grund til at antage, at Separatisternes Antal paa flere Steder kan vorde betydeligt nok, og mange Samvittigheder stedes i og holdes i en Bevægelse, som har kun lidet med den sande Christendoms egentlige Kraft og Kjerne at bestille. Men, er Sognebaandet først løst, saa vil sikkert Ingen troe, at alene aandelige Motiver, hvis Grund eller Ikkgrund man her ei videre behøver at vedrøre, skulde bevæge Folk til at forlade deres egen kirkelige Forsamling; de kjødelige Motiver ville tværtimod, efter al Rimelighed, i Antal — ligesom formeentligen ogsaa i Vægt — vorde de fleste. — En brav Præst har f. Ex. confirmeret en Søn eller en Datter for N. N. Uheldigviis har han ved Confirmationen, af de Grunde, som ved denne hellige Keilighed bestemme den brave Præst,

ikke kunnet stille denne Confirmand høit nok paa Kirkegulvet. Som Sogneforholdet er, saa finder man sig i et Dnde, som ikke uden en vis Banstuelighed lovligen lader sig straffe. Men er Sognebaandet løst, saa faaer Fader eller Moder, eller Begge — hvilket for den huuslige Fred er det bedste — strax Dndt om Samvittigheden, og det næste Barn maa confirmeres hos en anden Præst. — Præsten maa i Skolevæsenet og i Fattigvæsenet lægge en virksom, maaskee paa sine Steder en afgjørende Haand paa Communalanliggenderne, han maa vaage over Skolegangen, og er vel her nærmest den, der skal paasee Anvendelsen af den Tvang, Lovene fastsatte for Forsømmelser. I disse Forholde kan han ikke fyldestgjøre Alle. Som Sogneforholdet nu staaer, bærer han sin Straf, som en Embedsaccidents, og finder sig i, at naar N. N. finder Ligningen for høi, eller Skolemuleten for nøie paaseet, kjendes Saadant paa Dffer eller andre af de Ydendes Stemning afhængige Præstationer. Men er Sognebaandet løst, saa skal den brave Præst, som gjør sin Pligt, skjøndt ingenlunde uden Hensyn til og Jølelse for Bedkommendes oeconomiske Lary, endnu straffes haardere. Han har været med at sætte N. N. for høit i Ligning, han har været med at dictere ham Muleter for Skoleforsømmelser — han er altsaa heterodox; — Samvittigheden byder N. N. at gaae til en anden Præst, om endog denne, ligesom hans Egen, gjør Ligninger og dicterer Muleter for Skoleforsømmelser; thi da disse ikke ramme bemeldte N. N., saa er Præsten orthodox. — Man indvende mig ikke her, at Folk, i Betragtning af den Uleilighed, det kan medføre at lade sig i sin Salighedsfag betjene i fremmed Sogn, og med Hensyn paa de Beføstninger, som dermed

kunne være forbundne, ville betænke sig paa af saadanne Grunde at forlade deres Sognepræst; thi for det første torde det vel antages, at Præsterne renoncerede paa al Godtgjørelse for Fremmedes ministerielle Pleie, og ansaae den som en gjensidig Tjeneste imellem sig indbyrdes, og desuden kan det ei letteligen være Noget, som kjender et vist Publicums Character, ubekjendt, hvor lidet det agter Udgiwt og anden Besværlighed, naar det derved kan realisere en Tros, eller see en Straf udøvet.

Sognebaandets Oplosning vilde isvrigt, saa vidt jeg skjønner, ikke indskrænke sig til Kirken alene, men ogsaa udvide sig til Skolen; thi kunne Folk efter Behag, og uden at underkaste deres Grunde videre Prøvelse, drage sig selv bort fra Kirkens Lærer, ville de ogsaa ønske under samme Betingelse at kunne drage deres Børn bort fra Skolens Lærer, paa hvis Embedsførelse hiin ikke kan være uden Indflydelse. Men at megen Forvirring heraf maatte opstaae, indsees letteligen. Vel hører det med til vor Tids Bevægelighed, at ogsaa Skolefrihed er vorden Gjensstand for offentligent yttrede Ønsker, i det man vil, at Børnenes Underviisning skal overlades Forældrene selv under Skolecommissionens Opsigt. Men uden at tale om, at Skolefrihed, betragtet som almindelig, vilde staae i et saare uskjønsonomt Forhold til de igjennem flere Generationer i vort gode Fædreland indlebede og især i vort Aarhundrede udvidede Underviisningsforanstaltninger, maa Enhver, som kjender Almuens Culturgrad, tilstaae, at de Forældre ei ere mange, hvem det kunde betroes selv at besørge deres Børns Underviisning, og skulde nu hertil komme, at Enhver havde Lov efter eget Lykke at vrage Præst og Skolelærer, hvilken skulde da den Skolecommis-

flou være, efter hvis Dom det skulde afgjøres, om Underviisningen forsvarligen blev pleiet? — De fleste Forældres borgerlige og huuslige Vilkaar ere isøvrigt af den Beskaffenhed, at de, endog med den bedste Villie og selv under Forudsætning af tilstrækkelig Duellighed, ikke kunne have den fornødne Tid og Møjlighed til at undervise deres Børn; og begynder nu Een eller Anden at statuere, at der ere religiøse Grunde, hvorfor man maa ønske, at Børnene ikke besøge Skolen, saa opstaaer med det samme et tilfidsættende Begreb om de Børn, hvis Forældre ei selv kunne undervise dem, hvilke sikkert blive de fleste, og som derfor nødes til at lade dem søge Skolen, og saaledes staae tilbage for de Færre, hvis hjemlige Vilkaar i denne Henseende maatte være mere gunstige. Nei! lader man Skolernes saa vel som Kirkerne Lærere, uden at ønske dem anden Lærefrihed end den, Guds Ord hjemler dem, staae under de Forpligtelser, Lovene, i Overeensstemmelse hermed, paalægge dem, og under den lovlige Dygtigheds Opsigt arbejde i Forening til deres fælles Maal, da er det at vente, at Alt vil skee sømmeligen og med Orden, og Almeenheten finde sig saa tilfredsstillt, som den, der tager billigt Hensyn til de menneskelige Tings Ufuldkommenhed, kan vente at worde, naar kun ei utidigen opløstede Raab om Vantro gjøre de Svage ængstelige og Projectmagere frugtømmelige.

Man veed vel, at som det er Forældres Kald at berebe den første legemlige Pleie for deres Børn, saaledes ere de ogsaa opfordrede til at sørge for og vaage over og forsøge deres Børns aandelige Pleie, og man veed tillige, at Skolen i Staten da bedst vorder virksom, naar der ved den hjemlige Urne er en Skole, som arbejder med den.

Men denne Skole i Hjemmet kan i Almindelighed kun have Lidet med de egentlige materielle Kundskabsselementer at gjøre. Det er vel sødt at see Barnet staae ved Faders eller Moders Knæ og sætte Bogstaver saammen til Ord, eller foretage de første mechaniske Øvelser, og det var ønskeligt, at det allevegne kunde see til et vist Punkt; men dette er endnu ikke nok, og selv dette kunne Andre gjøre lige saa godt, stundom bedre, fordi de have gjort det til deres Kald, imedens Fader eller Moder enten af utidig Omhyed eller utaalmodig Strængighed eller Uenighed om Fremgangsmaaden fordærve Sagen, eller dog i det bedste Fald ofte med stille Bemød beklage, at deres Bestræbelse for Brod kalder dem bort fra en Eysfel, der var dem kjær, som den er naturlig. — Skolen i Hjemmet er den Virksomhed, den Orden, den Sædelighed, den Fromhed, det gode Exempel, der udvider Barnets Sjæl, og gjør den modtagelig for det Underviisningsstof, Skolen skal meddele. Barnet bærer sin Skoletone hjem og sin hjemlige Tone til Skolen; er der da Harmonie imellem disse Toner, saa er Virkningen des vislere, hvis ikke, da er Skolens Tone snart overdøvet i Hjemmet, Hjemmets derimod stærker ofte skurrende igjennem i Skolen. Dersom alle Forældre erkjendte dette, saa vist, som Erfaring har lært Alle dem at kjende det, hvis Kald det blev at være Lærere i Skoler; saa vilde Forældre ikke vente, at Skolen skulde omstabe, hvad Hjemmet ei sjældent vanstabe, saa lidt som Skolen mener, at Forældre fra den Tid af, da deres Børn ere satte i Skolen, skulle i materiel eller formel Underviisning være dens umistelige Haandslangere, eller behøver, at de deri skulle være dens Mestere. Alligevel kan der i Hjemmet arbeides i Forening med Skolen, men

Hjemmets Arbejde maa i Reglen være den almindelige aandedelige Betingelse for Skolens specielle, planmæssige og detaillerede Virksomhed. Derimod vil Hjemmet hos Alnmenne formeentligen neppe nogensinde uden Støtte kunne undvære eller erstatte Skolen, og derfor synes Dvsitet om Skolefrihed ikke at fortjene anbefaling — ei at tale om den Eensidighed, som næsten altid opstaaer af den isolerede Opdragelse. —; og hvad Valg imellem Skoler angaaer, saa er, hvad der for dette maatte være at sige, vist nok lige saa lidet almeengrundet, som hvad der paa saadant Maade er sagt for Valg imellem Sjelesørgere, efterdi Staten sørger for at ansætte dannede Lærere, og vaager over dem: og fra den locale Side betragtet vilde det desuden for det Meste involvere Umuligheder. Skoledistricterne paa Landet, hvilke jo ere Mængden, ere arronderede efter deres locale Lære, deres Bygningsleiligheder afpassede efter det rimelige Antal af Skolepligtige. For Fremmede blev Skoleveien for lang, og ved disses Optagelse i Skolen blev Leiligheden for Skolens Egne indskrænket, ei at tale om, at Børneantallets uforholdsmæssige Forøgelse kunde svække Frugten af Læreren's Arbejde for den Kreds, han tilhører. — I Kirken kan Ordets Højrelse Intet tabe for den Enkelte, skjøndt den deles med Mange, den bliver tværtimod naturligen derved mere høitidelig, og maaskee for den Enkelte mere frugtbar. Læreren's Ære og Sognets Satisfaction kan maaskee gjøre, at Sognets egne Kirkegængere uden Misfornøielse dele deres Plads i Kirken med Fremmede, eller endog vige den for dem; men i Skolen kan Intet af dette saa let finde Sted, og derfor synes frit Skolevalg hverken fornuftigen at kunne ønskes eller gives.

Catechisation i Kirkerne er en løvbefalet Deel af Præsterne's Embedsførelse. Den skal og den kan sætte Skole og Kirke i sjon og naturlig Forbindelse, i det den ældre Menighed i Kirken deeltager i den yngres Forklaring af de i Skolen samlede Troes- og Christendomskundskaber, til hvis Vedligeholdelse efter Confirmationen Catechisationen er saa fortrinligen skicket. Det er bekjendt, med hvor megen Opmærksomhed den Ældre paa de Steder, hvor Catechisation hører, som den bør, til den kirkelige Orden, lytte til de Unges Svar, og hvorledes Forældre med stille Opføttelse høre deres Børn i Kirken fremsige Christendommens Sandheder. Catechisationen var ikke sjeldent et mere virksomt Middel til at kalde den Ældre hans christelige Børnelærdom i Erindring og indskærpe ham dens Anvendelse og Betydning, end Prædikenen selv, fordi Catechisationen lægger en ham bekjendt og fra hans Barndom fjer fortløbende Text til Grund, og maa ved sin i hans Læsevilkkaar ofte mere indgribende Udviklingsmaade nødvendig besejndre hans religiøse Estertanke og Opbyggelse. — At det endog under Sognebaandet paa sine Steder kan have Vanskelighed at vedligeholde denne Forbindelse imellem Skole og Kirke, troer jeg gjerne; men at den i sin Virkelighed hører til vor kirkelige Forfatnings bedre Sider, vil sikkert Ingen med Føie kunne modsig: og at den, hvis Sognebaandet opløses, lidt efter lidt vil komme til at høre til blotte *pia desideria*, maa man, efter hvad jeg kan skjønne, meget befrygte.

Vende vi os nu til de nærmere Virkninger, som Sognebaandets Opløsning maa have i Familiernes økonomiske og huuslige Forholde, saa blive Udsigterne endnu mere foruroligende. — Et Tjenestetyende har Forkjerlighed

for den Præst, af hvem det som Barn er underviist, og som Ungling confirmeret. Denne Fortjærlighed er i sig selv naturlig og elskelig, og som saadan derfor og temmelig almindelig. Er det nu Enhver tilladt, at søge Skriftemaal og Altergang, hvor han vil, saa vil det Tilfælde rimeligviis ofte indtræde, at Tyendet, som tjener i et fremmedt Sogn, vil søge sin forrige Præst, og boer denne nu, som Tilfældet let kan vorde, flere Mile borte, saa gives der strax Anledning til Misforstaaelser imellem Høsbonde og Tyende, og til Ulempe for Høsbonden, naar Tyendet i Anledning af sin Altergang skal gjøre en lang Reise, og ved en lang Fraværelse forsømmer sin Gjærning i Høsbondens Tjeneste. Dette blev dog endnu, under al dets Uleilighed, taaleligere, saa længe Tyendet, ved saaledes at søge sin Barndoms og Ungdoms Sjælesørger, kun søgte at tilfredsstille en from barnlig Trang, skjøndt der ei formenes at være nogen objectiv Fornødenhed i at Tyendet, selv af denne Grund, skal gaae udenfor den Menighed, til hvilken det, som Tyende, lovligen hører. Men hvis er uvidende om, hvormegget Landsfjælgelighed og fromt Grillenfængerie behersker visse enten exalterede eller indskrænkede Gemytter? Dgsaa derunder skulde da den huuslige Orden lide, dersom Sognebaandet løstes, i det at Tyendet ved at søge Sjælesorg udenfor Menigheden stundom vilde forsømme sin Plikt som Medlem af det borgerlige Samfund og hænge ved en Afsondring, som i sig selv ingen sand religiøs Værdie kan have, og som desaaarsag langt mere bør modarbeides, end understøttes. — Naar man nu endvidere veed, hvor ofte den hulde Religion har maattet tjene til Paastub for Dndstab

og Chicane, hvor ofte Jurien har tændt sin Fakkell ved Ilden paa Helligdommens Alter, saa kan man ikke lufte Diet for den Ulempe, som Egenfjendighed og Caprice hos et vanartet Lyende just under Sognebaandets Løsning lige som opfordres til at fremfalde. Et slet og egenfjendtigt Lyende kan i det daglige Livs Syssler drille sin Høsbonde og sin Huusmoder mere end nok; kommer nu en misbrugt Sognefrihed til, saa bliver det Døde værre. — Lyendet foresgiver, at en aandelig Trang, over hvilken Høsbonden jo ikke bør være Herre, byder det at søge Altergang paa fjerne Steder og paa saadanne Tider, hvor det veed, at dets Fraværelse er Høsbonden meest til Savn og Skade, og imod saadanne vilkaarlige Udflugter skal der neppe kunne ventes nogen Ret, naar Sognebaandet ved Lov er løst. Den huuslige Orden, som hører med til det christelige Livs Characteer, vil saaledes under falsk Skin af Christendom forstyrres. Dersom det kunde antages, at kirkelige Afstikkere just vare ægte Perler i Christendommens Krands, saa maatte vist nok en Deel Ueilighed taales, for at de kunde straale i deres uformørkede Skin; men at den, som forarges og mener, at Troen staaer paa Falb, dersom traditionelle Former i Gudsdyrkelsen komme under Discussion, eller den, som deri finder Forargelse, fordi det strider imod en blind Auctoritetstro paa selvgjorte Drakelstemmer, som det til en Tid er blevet Mode at høre, just derved skulde være en ægte Christen, er det hverken fornuftigt eller bibelsk at antage. Derimod vil den menneskelige Vanart vide at benytte saadant Troesfkin til Værn for utallige ogsaa i det borgerlige Liv indgribende Udsævelser og Uordener.

Paa Familielivets inderligere og helligere Forholde er det ei blot at befrygte, men endog med Vished at forudsee, at den omhandlede Sognefrihed vilde have en endnu dybere indgribende og mere forstyrrende Virkning. Den Betsignelse, Ægtefolk og Børn hver for sig og Alle med hverandre skulle og kunne have af den offentlige Gudsdyrkelse og Sacramenterne, vil jo uimodsigeligen bedst være sikket, naar de søge deres Opbyggelse i Forening, og dele den fælles Opbyggelse med hverandre; hvorimod denne Betsignelse kjendeligen vil og maa forstyrres, naar polemisk Aand bryder ind i Familiereliositeten, og det gjelder ei mindre i dette, end i de øvrige Familieanliggender: Et Hus, som vorder splidagtigt med sig selv, falder. — Nu er det vel saa, at Manden i Reglen skal være det styrende Princip i Familien; men kan han og i dette Tilfælde være det? Sætte vi endog, at han er den Klogere — at han med mandigt Christensind forstaaer at føre sig det aandelige Gode, hans beskaffede Sjælesørger byder ham, til Næring og til Nytte, — vil han da her kunne gjøre sin Ret gjeldende, dersom sygelige og sværmeriske Phantasier have indtaget hans Ægtefælle eller hans Børn? — Det religiøse Sværmerie er ingensinde let at styre eller helbrede. Det svæver i en Laage, som det kalder Tro, og det vil ingen sindig Forestilling høre — intet Lys modtage. Nu staaer en Fader her i den sørgeligste Vaande. Det Hellige, som skulde knytte Familiebaandet fastere og sømmere imellem ham og hans Nærmeste, skal just i dets Sted sønderrive dets skjønneste Traade. Eller om det ei var Faderen — om det var Moder eller Søn eller Datter, der her var den Besindige, — det Onde bliver ikke mindre. — Ægte-

folk skulle have et Barn til Daaben. Den ene Part vil ikke have Barnet døbt af Sognets Præst, fordi han i Formularen siger: Den hellige Mand, eller hvad Andet, der af lige saa ringe aandelig Betydning, som et sprogrigtigt Bogstavtillæg, kan have stødt Svagheden eller Egenfindigheden. Den anden Part, som veed, hvad Daaben monne betyde, som veed, at ikke døde Bogstaver, men den Mand, i hvilken Forældre i Treenighedens Navn indvie de Smaa til ham, der bød dem bringes til sig, er Betingelsen for Daabens Velsignelse, misbilliger i sit Hjerte at søge anden Præst, end den Gud og Kongen har bestiftet, og sætter sig derimod; og nu staae Forældrene stridende over den Spædes Bugge, der hvor deres Sjæle i den dybeste Forening skulde bære deres Barn til Gud! —

Ved Nadveren gaaer Hustruen den ene Bei tilskrifte og tilaltes, Manden den anden, hjemmeverende confirmerede Børn, hvert efter sin Smag, vel endnu en tredie, fjerde, femte. Ingen vil lade sig tvinge eller overtale, og efter Scener, som ere en stet Forberedelse til Kjærlighedsbordet, gaae de med indbyrdes Nag eller hovmodig Medynk hver til sin Side — og jeg forstaaer da ikke, med hvad for et Ansigt eller med hvad for et Sind de kunne mødes i Hjemmet og meddele hverandre den gode gamle danske Communionshilsen: „Lykke og Velsignelse!“

Om Brudevielse kan her ikke være Meget at sige, da Bevilling til at lade sig vie af uvedkommende Præst kan erhverves. Men da den Frihed, Lovgiveren ved saadan Bevilling har villet unde Undersaatten, vist nok Intet har tilfælles med den Frihedsaand, der fremgaaer af en umvunden eller egenfindig Forestilling om Tro og Bantro; saa

vilde den almindelige Sognefrihed dog ogsaa i denne Henseende meget ofte werde en Kilde til Uenighed ved den ministerielle Afslutning af den Pagt, hvis christelige Særkende just er Enighed. Thi kan man uden videre Vanstfeligheid vælge sig hvilken Præst man vil, og skal Præstens Orthodorie og øvrige Værdighed uden videre Prøve afhænge af ethvert Individ's subjective Anskuelse, saa er det ei allene rimeligt, men endog sandsynligviis uundgaaeligt, at Brudgom og Brud indbyrdes eller med Forældre eller Beslægtede ofte ville være af ulige Meninger om, af hvilken Præst de skulle lade Vielsen forrette.

Det er umueligt at opgive alle de Keiligheder, ved hvilke Sognebaandets Løsning, efter al Rimelighed, vil kaste Tvedragtens Fakkell ind i Familiernes helligste Anliggender, og den Splid, som derfra maa udgaae, vil være saa meget mere sørgelig, som den aandelige Sygelighed er den tungeste, og dens Helbredelse den vanstfeligste.

Endeligen hører endnu herhid en Betragtning, som ei kan forbigaaes, da Sagen, om hvilken her handles, angaaer en talrig Klasse af Statens Embedsmænd, hvis Kald og Stilling opfordrer til Agtelse, og hvis Forberedelse til deres Embede baade fra Statens og fra deres egen Side koster Meget. Ved Ordet Meget mener jeg ikke her blot de pecuniære Kræfter, som fra begge Sider anvendes og opofres, sjøndt allerede disse maae give Theologens Forberedelse Værdie, hvis man ellers ikke vil paastaae, at Staten begaaer et Misgreb ved at føie og underholde kostbare Anstalter til Theologens Dannelse, og at Theologen selv gjør en unyttig Opoffrelse for et Fag, der enten ikke for tjener eller ikke behøver den. Jeg mener herved meget meer den litterære, intellectuelle og moralske Kraft, Sta-

ten opbyder hos de Mand, den anbetroer Theologens Forberedelse, i Forening med den, Theologen under en just hverken kort eller let Forberedelse maa opbyde hos sig selv, for at tilegne sig, hvad hans Læreres mundtlige eller skriftlige Underviisning tilbyder ham. Om han nu efter at have præsteret, hvad Staten forud kræver af den vordende Religionslærer, hertil søier en fortsat Grandsken i theologiske Videnskaber, eller om han især søger at gjøre sin erhvervede Theorie frugtbar i sin practiske Embedsførelse, eller — hvad det bedste jo er — forener begge disse Bestræbelser saa meget, som den til Embedets Besørgelse og de med hans oeconomicke Bestand forbundne Anliggender fornødne Tid tillader ham, saa skulde man dog med Rette tiltroe ham en Indsigt og en Dygtighed for sit Fag, som den Første den Bedste af Mængden ei torde opkaste sig til at mestre; og dog er det jo Characteren af Sognebaandets Løsning, at Enhver, uden Hensyn til sin Dannelsesgrad, skulde for sin Person og for alle dem, han kunde faae med sig, med afgjørende Virkning kunne cassere den efter competente Auctoriteters Anbefaling af Kongen indsatte Embedsmand, naar denne ikke kunde faae sin paa sund Eregetik grundede bibelske Lære til at passe i den Form, som forskrædede eller indskrænkede Hoveder behagede at tilføre og udpynte. — Sognebaandets Løsning giver os tilsidst lige saa mange Troesegenheder og Samvittighedsretninger, som der ere Hoveder, der enten som Originaller eller Copier kunne opfinde og forkaste, alt efter som deres urolige Lune rører sig. Thi, fordi Flere kunne synes at hænge sammen som Eet, saa længe de have et fælles Maal, hvis Navn saa tryllende tiltaler dem, deraf følger endnu ingeniunde, at de, naar de have naaet dette

Maal, roligen ville leire sig om dette. Efter Tilfredsstillelsen af den første fælles Interesse ville de snart dele sig i de forskjellige Retninger, som den sig selv aldeles overladte Phantasié kan udfinde, og det Hierarchie, som vilde paatage sig at styre saadant Separativvæsen, vilde komme til at finde, at det havde reist sig en Stol, paa hvilken Sædet var høist umageligt. — Sognebaandets Opførelse ville, saavidt jeg endnu forstaaer dem, ikke, at Præsten maa dømme Almuens Troesmening, men derimod, at denne skal være det Forum, for hvilket Præstens Duclighed til at pleie sit Kald skal staae eller falde. — Maa Kirken ikke ved sine Præster holde Styr paa sine øvrige Lemmer, men skulle disse efter eget Hoved eller efter høirostede Drakelraab styre Præsterne eller vrage dem; saa blive Præsterne virkelige Menighedens Tjenere i en anden Betydning, end den, man hidtil har antaget for overeensstemmende med Christendommens Princip, med Statens Omhu, med Præstens Forberedelse og med det Heles Lary. Jeg tilstaaer, det seer smukt og beskedent ud, naar der skrives: „Præsterne maae være med Menigheden, om de skulle være en i Sandhed aandelig Vært. Vorer Menigheden ved Sognevængens Opførelse, ved at erholde den Frihed, som er Betingelse for aandelig Vært, saa ville vi være med den, og derved blive stærkere til at bære Baand og Byrder, som nu tynges og besværes; og den Frihed, vi behøve, den under og giver Herren os, naar vi kun have Hjerte til at unde Menigheden den Frihed, den behøver, og slaae alle Griller af Hovedet om at være Menighedens Herrer istedetfor dens Tjenere

for Christi Skyld." — Jeg gjentager: det seer smukt og bestedent ud, naar Saadant skrives; men i den Forbindelse, hvori det staaer, levner det dog en Betænkelse, for hvilken det ellers saa huldt Tiltalende maa vige. Det naturlige Resultat af Sognebaandets Oplosning er umiskjendelig, at Menigheden, og hvad mere er, hver enkelt Person i Menigheden, har Haand og Hals over Præsten, som Sjælesørger, saa at han kan for sit Bedkomende efter Behag lade ham i saadan hans Egenstabs leve eller behandle ham som død. — Det nys anførte til Forsvar for Sognebaandets Løsning udtalte Princip, at Præsten skal vore med Menigheden, er altsaa med al dets Humanitet skuffende, i det Menighedens Væert gjøres til Maalestof for Præstens, og Menighedens Væert atter skal afhænge af Sognebaandets Løsning, hvis Natur og Følger jeg har søgt at betegne. Principet er ikke bibelsk; thi vil Rogen beraabe sig paa 1. Cor. 9, 22 og Matth. 13, 52, v. a. St., saa er det klart nok, at disse Bibelsteder ingenlunde involvere noget Motiv for kirkelig Separation, og skal Menigheden vore paa fri Haand eller, om man vil bruge Gartnersproget, paa frit Land, som den selv vil, og Præsten da vore med — hvilket da her er det samme som efter — den, saa er det høiligen at befrygte, at det Hele bliver Misvært.

Om der fra det videnskabelige Billede af Præsten, hvilket jeg paa dette Sted i Korthed udfastede, gives Undtagelser; om der gives Præster, hvis theologiske Forberedelse kan have været tarvelig, og hvis fortsatte Udvikling i boglig Henseende liden: saa gjør dette i nærværende Betragtning Intet til Sagen; thi det er, saa vidt jeg seer, ikke Præstens videnskabelige Character, der skal

tjene Almue til Grund for at søge eller vrage ham — og heri er man da consequent nok, efterdi der ikke spørges om deres Dannelsesgrad, der skulle være Dommerne over hans geistlige Brugelighed.

Vi komme nu til det største og meest concentrerede og for Præstestanden meest nærgaaende Argument for Sognebaandets Løsning, naar det nemlig offentligent er fretvet: „Skal Forældre drive deres Børn til vor Confirmationsforberedelse, som naar Lam drives til Slagterbænken, Forældre, der ængstes derover i deres Samvittighed? — Kan jeg da ogsaa have den fulde Belsignelse deraf (af Alterens Sacramente), naar jeg ved Skriftemaalet tiltales med Ord, der ere mig til Anstød eller vel endog til Forargelse, eller naar den hellige Handling bliver afhjasket af en vantro eller letsindig Præst, eller naar en Mand staaer for mig, som jeg, efter hvad jeg ellers kjender til ham, ikke kan elske eller agte, eller med hvem jeg uheldigviis er kommen til at staae paa en spændt Fod?“ — Eller naar en anden Forfatter siger: „Var der nu nogen Frihed fornøden i Danmark, som der visseelig er, see da er det den allermeest fornødne Frihed, at hverken vi selv eller vore Børn skal bindes til Lærere, hvis Liv eller Lærdom vi hade og affhye, og formenes at holde os til Lærere, vi baade agte og elske baade med Hensyn til deres Liv og Lære, og det er den allermindste Fordring, vi kan gjøre, at faae Lov til efter vort eget Skjøn og vor egen Smag, uden at nødes til directe eller indirecte at melde os som Klageren-

ten over Præster eller Skolelærere, at vælge mellem dem alle, som Staten har beskiftet."

Mueligheden af, at eet eller andet af de i disse og lignende Tirader udfastede Træk i enkelte Tilfælde kan være tegnet efter Naturen, tør jeg ikke modsigge. Men at de just ved en til sig selv overladt Almues eller dens Styrreres Vilkaarlighed ville worde ubilligen mangfoldiggjorte, derom mener jeg at intet fornuftigt Menneſte kan tvivle, og at den reelle Virkelighed af et ſaa mørkt Billede i Præſteſtanden ſkulde være meer end ſjelden, kan Ingen paastaae uden at kaſte en ufortjent Skygge paa en hæderlig Stand, og ſætte en uſjønſom Miſtillid til den Opſigt, Staten ved den beſkiftede Øvrighed holder over Kirken og dens Lærere — en Opſigt, der dog vel maa gjelde en Deel mere, end den Enkeltes eget Skjøn og egen Smag, ſom man uden videre Prøve vil have hævet til Præſtens øverſte Dommer paa Jorden. — Man vil hverken directe eller indirecte melde ſig ſom Klager. Jeg vil antage, at denne Eftergivenhed oprinder af Lyſt til Fred, og ei af Miſtillid til Rægten i den Klage, der ſkulde føres. Men ſelv under denne Forudſætning bliver Forholdet endda upatriotiſt; thi det er juſt ved at fremtræde med beſkedne og motiverede Beſværing, at man kommer den opſynhavende Øvrighed til Hjælp, og foranlediger gavnlige Paamindeliſer og Tilretteviſninger til de enkelte Paagjældende. — Jeg vil virkelig ikke lade mig forarge af min Sjæleſorger; og ſkete det, da vilde jeg med motiveret Bøn henvende mig til den Konge, ſom ikke afviſer nogen virkelig beſøiet Beſværing. Dette bør, mener jeg, Alle gjøre, og da ville de Tilfælde, hvor Beſværingen maatte være virkelig be-

føiet, upaatviseleligen findes at være alt for faa til at bevirke en saa gjennemgribende og følgerig Foranstaltning, som Sognebaandets Løsning — uden Tvivl til det Værre — vilde vorde; men nu at ville for de faa reelle Misforholdes Skyld, som kunne være muelige, opløse det Hele, er noget nær det samme, som for en enkelt Brøstfældigheds Skyld at ville nedrive og forandre en iverigt god og beqvem Bygning.

Der er fremdeles sagt: „Det er jo dog, naar Alt kommer i Betragtning, ikke større Ulykke, at en Mand søger anden Præst, naar han ikke har Tillid til den, som boerham nærmest, end at han søger anden Læge, end Districtslægen, naar han, det være nu med Rette eller Urette, ikke har Tillid til hans Indsigt, Duelighed og Paapasselighed.“ Jeg tilstaaer gjerne, at der imellem Præsten og Lægen gives en naturlig og ædel Sammenligningspunkt; jeg tilstaaer endog, at Lægen, som praktisk Psycholog, naar han derhos er en religiøs Mand, kan med god Virkning modarbejde ei blot Legemets, men ogsaa Sjælens Sygdomme. Alligevel er det dog ikke som Sjelesørger i dette Ord's kirkelige Betydning, man kalder Lægen, ei heller er den Omsorg, man behøver af Lægen, som Læge, saa fleersidig eller i Almindelighed saa permanent eller saa dybtgaaende, som den, man ved mange Leiligheder behøver og kan modtage af Præsten som Præst, at sige naar man ellers forstaaer, hvortil en Præst i Overeensstemmelse med sit Kald kan og bør bruges. Da nu desuden Maalet for Lægens og Præstens Virksomhed for saavidt er forskjelligt, at den Førstes Omsorg i Regelen gaaer ud paa den legemlige, den Sidstes paa den

aandelige Sundhed, saa ville Overilelser og Misgreb i Valg af Sjælesørger, naar Alt kommer i Betragtning, dog være større Ulykke, end Overilelse og Misgreb i Valg af Læge. I det Forfatteren af det nys-ansførte Citat siger: det være nu med Rette eller Urette, indrømmer han, at det kan skee med Urette; og som Lægens Bilkaar i saa Henseende ere og efter Dmstændighederne maae være, kan det ei undgaaes, at selv den brave Læge oftere eller sjeldnere maa døie den Befyhning, at man med Urette forkaster ham. Men fordi dette er saa, hvo kan derfor ville, at Præsten skulde udsættes for den samme Bilkaarlighed? — Den, som foretrækker en anden Læge for Districtslægen, er rigtignok fri for at underkaste sine Grunde høiere Prøvelse; men saadan Frihed er det, efter hvad jeg haaber nogenlunde at have oplyst, ikke tilraadeligt at indrømme den, der vil foretrække en anden Præst for sin Sognepræst. Sagen er her fra flere Sider saa vigtig, at man ei fordrer formeget, naar man paastaar, at en Saadan bør lade sine Grunde prøve af Andre.

Mindre ædel, som og mindre naturlig, er den Sammenligning, som af en anden Forfatter er antydet imellem Præsten og Haandværkeren; og med al billig Afgtelse for den dygtige og retskafne Haandværker, mener jeg, at Sammenligningen her vilde være utidig og upassende. Haandværkeren har med de døde physiske Stoffer at gjøre, Præsten med de levende og aandelige. Den, der bestiller Klæder eller Skoe eller andre fornødne Ting hos Haandværkeren, kan bedre selv bedømme det Stof, der bydes ham, end Enhver efter eget Skjøn og egen Smag kan bedømme Sacramentformulærens og Salig-

gjørelseslærens Overeensstemmelse med den hellige Skrifts Aand og Maa, og Enhver kan bedre efter eget Skjøn og egen Smag vrage de Klæder og de Skoe, som ikke passe ham, end han kan vrage den aandelige Næring, Præsten tildeler ham, om han end efter sin subjective Lyst eller Vaane ei altid finder den velsmagende. —

Regjeringen har villet, at Præsten paa sit Embeds Begne skal tage væsentlig Deel i Styrelsen af mange af Communens Anliggender. Saa vel beregnet, som dette er, naar Præsten nyder den Afgørelse i Menigheden, hvilken hans kirkelige Kald hjemler ham, og under denne Afgørelse kan gjøre sin Indflydelse gjældende for det Gode, saa ganske vil denne Hensigt forseiles, hvor Præsten i Egen- skab af Sjelesørger vilkaarligen skal kunne vrages af dem, han i Communens Anliggender skal omgaaes og vejlede. Dette vil under Sognebaandets Løsning kunne træffe den dygtigste og værdigste Præst, og, som Moti- verne for Sognebaandets Løsning see ud, skjønner jeg ikke rettere, end at det endog ofte maa træffe just ham. Har han da nu hos sine Medarbejdere i Communalanliggenderne tabt sin præstelige Egen- skab, saa har han her ingen Egen- skab af Værdie mere tilbage, og de, som ei ville høre ham, naar han ved Confirmation, paa Prædikestol og i Skrifte- stol skal lære: „Frygter Gud!“ ville ændse just ham mindre end enhver Anden, naar han i Behandlingen af Menighedens verdslige Anliggender skal virke i Aanden af det lige saa bibelske Bud: „Er er Kongen!“

Ikke har jeg her villet udtomme, end mindre over- drive den Ulempe, der af Sognebaandets Løsning vil op- staae for dygtige og retfærdige Præster, og de Hindringer for deres Virksomhed til Folkets Gavn, som deraf nød-

vendigen maae flyde. Langt fra at ville føre Ordet for Noget, der fortjener Dadel, ønsker jeg, at man dog før end man offentlig frembar en Plan, hvis reelle Værd endnu hidtil er langt fra at være godtgjort, vilde have betænkt, hvor lidet passeligt og patriotisk — ja for sand Christelighed hvor lidet tjenligt — det er at ville lade en talrig, hæderlig og videnskabelig Embedsklasses Værdie og Indflydelse staae eller falde efter ethvert enkelt Individ's eget Skjøn og egen Smag.

Man har villet gjøre Andragendet om Sognebaandets Løsning til det danske Folks Sag.—Et Folks Navn er et helligt Navn, og bør lige saa lidt, som noget andet Helligt, tages forfængeligen. En Demagog kan træde op og annoncere sig, som Folkets Protector, ret som om Folket ingen Ret havde og ingen Omhu nød, uden den, han skulde tilkæmpe det. Han kan søge at bilde Folket ind, at der er Fare, hvor der i Grunden ingen er, eller at den Fare, der mueligen maatte være, er langt betydeligere end den virkelige er. Af saadanne Folkesager viser Historien os mange uden Gode for deres Ophavsmand, og et sindigt Folk harmer sig over at see sit Navn stillet i Spidsen, som Fane for et saadant Tog. Der kan samles en Deel Stemmer for et Project, thi Mange stemme ofte for hvad de ikke forstaae; men saadanne Stemmer ere dog langt fra endnu at være Folkets Stemme. — Det er just mærkeligt og heldigt, at vor Tid giver Leilighed til noget nærmere at forstaae, hvad der i Danmark er Folkets Stemme, i det de Deputerede i Stænderforsamlingerne, hvis Valg jo er Folkets Stemme, og hvis Lænkemaade derfor maa anses at svare til den Stemme, der valgte dem, med saamegen Sindighed og Værdighed have udbragt

Resultaterne af deres Forhandlinger, at man finder stabsførstet, hvad hver Dansk i Forveien vidste, at Sindighed og Værdighed characteriserer Folket, som Folk.

Det er blevet anmærket og beklaget, at Stænderforsamlingen i Roeskilde ikke har taget den Samme tilstillede Forestilling om Sognebaandets Løsning under Behandling. Skulde Nogen mene, at Forsamlingen derved maatte have formindsket sin historiske Glæde, saa ere der derimod vist Mange, som mene, at Forsamlingen just derved har lagt et vigtigt Moment til den Hæder, i hvilken den staaer, som et Mønster for Forsamlinger i sin Art. Sagen om Sognebaandets Løsning egner sig neppe til Forhandling ved Stænderforsamlingens Borde. Ei som om man vilde betvivle, at den fornødne Kraft hertil laae i Forsamlingen, eller at det endog kunde worde opbyggeligt, at Sagen blev discuteret i Paahør af Repræsenteranter for alle Stænder; men fordi Forhandlingen maatte blive alt for vidtløftig for denne Forsamlings Diemeed, og fordi Ritualsagen, som for en stor Deel her er *cardo rei*, allerede i Forveien var kommen under en naturlig foreløbig Discussion og saaledes anhaengiggjort for et den nærmere vedkommende Forum.

Til Stænderforsamlingen i Viborg ere ligeledes et Par Andragender om denne Gjenstand indkomne, og tvende Medlemmers Ytringer om den bragte til offentlig Kundskab. Begge disse ere enige om Sagens gjennemgribende Vigtighed, ligeledes ere de Begge enige i, at der slet ikke er *periculum in mora*. Ingen af dem indlader sig imidlertid videre paa Sagen selv, men det ene Medlem ytrer uden Forbeholdenhed, at dens Iværksættelse forekommer ham unødvendig, unyttig, ja endog fordærvelig, efter

hvilke Ytringer og Bemærkninger Ingen af Medlemmerne forlangte, at det indkomne Andragende skulde oplæses. Naar man nu hertil føier, hvad der fra Sagens Forsvareres Side offentligen er tilstaaet, at nu afdøde Grev Holstein, til hvem Petitionen til den Roeskildske Stænderforsamling var indleveret, ei alene ikke ansaae Sagen for saa gavnlig og nødvendig, som de, men havde mere imod den, end de ved Indleveringen vidste; saa udkommer her formentligen en forenet authentisk Lyd af Folkets Stemme, der har mere Betydning, end en Mængde under andre Omstændigheder samlede Stemmer. Om Sagens i Folkets helligste Anliggender dybt indgribende Vigtighed vil Enhver være enig med de Viborgske Deputerede; thi det Spørgsmaal bliver altid vigtigt, om man skal forstyre et Folks kirkelige Orden og opløse, hvad der ei kan undværes og ei letteligen mere forenes. Ligesaa enig er vist ogsaa den større Deel af Folket med dem i, at Tilstanden i vort kirkelige Samfund ikke er saa betænkelig, og Kampen hverken saa almindelig eller saa farlig, at hurtigtagende Forholdsregler maatte være fornødne; og hvad den ene Deputerede tilføier, at Sagens Iværksættelse forekommer ham unødvendig, unyttig, ja endog fordærvelig, dette er just den selv samme Overbeviisning, der har ledet og drevet mig til at skrive disse saa Betragtninger, efter hvilke jeg ei kan komme til andet Resultat, end at man for Folkets Skyld bør rette sine Ønsker imod Sognebaandets Opløsning.

II. Om Skolen.

Det Spørgsmaal: *Skal jeg sætte min Søn i Skole?* som for henved 3 Aar siden med en Allvorlighed, som Gjenstanden kan retfærdiggjøre, offentlig blev fremsat, og fremkaldte flere offentlige Bemærkninger, er vistnok af mange Forældre i Stilhed blevet gjort, længe før det saaledes offentligen fremtraadte, og gjøres endnu af Mange. Den Landsudvikling, som Lidenne medføre, og for hvilken vi Danste, saa vel som Andre, ere modtagelige, den Landsbevægelighed, som en velgjørende Tvang af Lidsomstændighederne har fremkaldet, og som uden at kaste sig ind i halsbrækkende Extremes, eller udtømme sig i molimina rerum novarum, opfordrer til at ansee Agerdyrkning, Handel og Haandværk for noget Mere end blot mechanisk Brøderhverv, for Noget, der ei blot kan sætte Hænder, men ogsaa Hoveder i Virksomhed, har foranlediget og vil fremdeles foranledige, at Ungdommen af Middelfstanden trænger og vil fremdeles trænge til en i det practiske Livs Muliggjender dybere indgaaende Opdragelse, end den, de til forskjellige Liden indledede Foranstaltninger hidtil have kunnet virkeliggjøre. Sagen og dens Bigtighed har allerede fra Aarhundredets Begyndelse været Gjenstand for Kongens Omhu; thi i det Forberedelserne til de lærde Skolers bedre Indretning bleve fæiede, blev der tillige tænkt paa at gjøre de lærde Skolers Underviisning nyttig ogsaa for Saadanne, som ei egentligen vare bestemte til Studeringer, men derimod til de høiere og vigtigere borgerlige Stillinger. Saaledes har Hans Majestæt ved Forordn. af 7de November 1809, § 1, 60 og 68 udtrykkelig antydet, at det skal ligge i de lærde Skolers Underviisnings Plan og Aand, ogsaa at kunne

meddele saadanne unge Mennesker Veiledning, som, uden at være bestemte til Studeringer, søge en fuldstændigere Dannelse, end den, der ved Almue-skolevæsenet ifølge dets Indretning og Vilkaar paa ethvert Sted kan vindes; og skjøndt Anordningen om Almue-skolevæsenet i Kjøbstæderne af 29de Juli 1811 ved at foreskrive Realskoler's Oprettelse og Indretning, har søgt at drage den fuldstændigere borgerlige Opdragelse hen under de Foranstaltninger, under hvilke samme nærmest maatte henhøre, have Communernes Kræfter paa mange Steder ikke været tilstrækkelige til at etablere de i saa Henseende allernaadigst tilsigtede og efter Sagens Natur nødvendige Underviisningsanstalter, ligesom heller ikke den Evne og Villie hos Forældrene i Stæderne, saavidt jeg veed, endnu har været forenet, at Realskoler i Overeensstemmelse med sidstbenævnte Anordnings 2 § have kunnet oprettes. Heraf er Følgen altsaa bleven, enten at Private have anlagt Instituter, eller at Forældre have søgt Information for deres Sønner i Hjemmet, eller endeligen, at de have ladet deres Sønner, som Ikke-studerende, søge den lærde Skole, hvor en saadan var i Byen. Om de tvende første af disse Resourcer skal her i Almindelighed kun siges dette, at de meer eller mindre savne den Paalidelighed og Ansvarlighed, som embedsmæssig Forpligtelse formenes at maatte medføre, og at det kan være uvisst, om Institutbestyrerens eller Lærere's private Interesse altid vil kunne være tilstrækkeligt Borgen for saadan Paalidelighed og Ansvarlighed; men hvad den tredje angaaer, da er det just den, der i min Embedserfaring har givet mig Anledning til at ønske, at den Fordeel, Lovgiveren har villet, at Ikke-studerende skulde kunne drage af de lærde Skoler, paa saadan Maade kunde

realiseres, at Realclasser bleve oprettede under og forenede med de lærde Skoler — et Ønske, jeg nu i 25 Aar har næret, fordi Erfaring maatte lære mig, at de ifkestuderende Disciple i de lærde Skoler ingenlunde kunde vinde de dem ved Skoleforordningen landsfaderligen tiltænkte Fordele, just fordi Underviisningen maa og skal indrettes efter de studerende Disciples Lær, og følge den ved Placat af 22de Marts 1805 lagte Plan, med hvilken den Ifkestuderendes Lær, ifølge Sagens Natur, ei tilstrækkeligen kan forenes. Til i denne Henseende at gjøre noget offentlig Skridt har jeg imidlertid saa meget mindre fundet mig opfordret, som jeg, saa længe Slagelse lærde Skoles nærmeste Bestyrelse har været mig anbetroet, har været saa heldig, at ingen ifkestuderende Disciple der have været optagne; hvorfor jeg i Stillehed har afventet den Tid, da Sagen fra andre Sider maatte worde sat i Bevægelse og komme under Derveielse.

Paa een Maade har der rigtignok ved de lærde Skoler, jeg nærmest har kjendt, til en Tid været en Slags Forbindelse imellem Skolen og en Art Realclasse, i det den lærde Skole har med Skoledirectionens Samtykke afgivet et Bærelse til Underviisningen, og de af Lærerne, som derom havde forenet sig, ligeledes efter dertil erhvervet Tilladelse, meddeelte Underviisning efter den Plan, de selv havde lagt, og deelte i Forhold til deres Arbeide det Udbytte, som Elevernes Skolebidrag kunde afgive. Men en saadan Skole blev intet videre end et privat Institut, der ei havde andet Baand, end Interessenternes Overeenskomst, hvilken ofte var vaklende, og kunde ingen tilstrækkelig Sikkerhed give for Indretningens Stadighed og Varighed. Disse Skoler bleve desuden ei sjeldent i det

Væsentlige kun Forberedelsesklasser for den lærde Skole; men herved blev Trangen til en egentlig Realskole ingenlunde afhjulpen, og det Maal, at faae Børn forberedte til at indtræde i den lærde Skoles nederste Klasse, er, i Betragtning af de saare simple Fordringer, der ved Forordningen af 7de Nov. 1809 § 63 i denne Henseende gjøres, efter mit Skjønnende alt for lidet, for dertil at sætte den lærde Skoles Kræfter i Bevægelse. — Uden at jeg nogenstunde har været Medinteressent ved en saadan Skole, har jeg dog havt Leilighed til at bemærke, at dens Plan ikke svarede til Tidernes Fordring, eller at dens Organisation ikke kunde betrygge dens Varighed; thi de Skoler af dette Slags, hvilke jeg har kjendt, bestode kun i kort Tid, og hensevandt omsider af Læring.

Ved Stændernes Forsamling i Roskilde blev Sagen om Realskoler foreløbigt behandlet, i det tvende Deputerede oplyste Nationens stedse tiltagende Trang til saadanne Underviisningsanstalter, og en Committee blev dannet til yderligere Behandling af det derom Foredragne, og til efter Sagens endelige Discussion, for saavidt samme endnu i denne Forsamling kunde reduceres til bestemte Puncter, derom at nedlægge allerunderdanigst Førestilling. Ved at tage under Overveielse de Midler, som til Realskolens Oprettelse og Vedligeholdelse kunde være forhaanden, toge Bedkommende, som billigt var, ogsaa Hensyn til de lærde Skoler, hvis pecuniære Kraftanvendelse synes at være for stor for det Diemed alene, at afgive Dimittender til Universitetet, efterdi Antallet af disse formeentligen allerede er større, end det for Statens Skyld behøves, og med Hensyn paa de Studerendes Udsigter kan ansees for tjenligt; ligesom det og maatte findes, at Discipelantallet

i nogle af de lærde Skoler i Provindserne var saa lidet, at det stod i Misforhold til de Bekostninger, Skolen medtager *).

Der blev naturligtviis handlet om de tvende Maader, paa hvilke Realskolels Drettelse ved Hjelp af de lærde Skolels Kræfter kunde lattes, nemlig enten at nedlægge nogle af de lærde Skoler, og lade disse's Fonds tjene til Støtte for Realskoler, eller og at forene Realeklasser med de lærde Skoler, hvor disse ere. For det Første af disse Alternativer sees det, at Meningerne i Forsamlingen især have udtalt sig, skjøndt det ei er ubekjendt, at den til Sagens Behandling dannede Committee ogsaa har været opmærksom paa det Sidste. For saavidt som dette Sidste ogsaa ifølge min individuelle Stilling især tiltaler mig, mener jeg derom at torde yttre mine Tanker; thi dersom de nueligen paa Grund af min alt for indskrænkede Anskuelse i Sagen skulde ved Bedømmelse af Kyndigere befindes ei at kunne gaae igjennem, saa kunne de uden Skade for den gode Sag falde igjennem, uden derfor at have anden Virkning for mig, end den, at jeg bringes ud af en mangeaarig Vildfarelse — og dette er jo for mig og for dem, der maatte dele Anskuelse med mig, en Fordeel.

At nedlægge lærde Skoler, kunde vel i sig selv lige saa let stee nu som for 100 Aar siden; men da den øvrige Skoletrang for 100 Aar siden ikke var saa erkjendt, og

*) Ved en anden Leilighed har jeg forhen havt Anledning til at gjøre den Beregning, at en Dimittend fra en Skole, der tæller omtrent 45 Disciple, koster Skolen 1500 à 2000 Rbd. Sølv, om han endog intet Beneficium har nydt; og tager man nu en Skole, hvor Discipelantallet er mindre, bliver Bekostningen for den enkelte Dimittend i samme Forhold større.

for visse Borgerklasser heller ikke saa almindelig, som den nu er, torde Skolernes Nedlæggelse i vor Tid vorde mere trykkende for de paagjældende Byer, end den var i Begyndelsen af forrige Seculum: og for saa vidt Nedlæggelsen rimeligen maatte træffe især de mindre Byer, vilde Oprettelse af Realskoler i disse sandsynligen mindre svare til Niemeed, i det en mindre Freqvents vilde sætte Virkningen i samme Misforhold til Beføstningerne, som man nu ved de mindre frequenterede lærde Skoler ei kan undlade at erkjende.

At de Fonds, som oprindeligen ere henlagte til lærde Skoler, aldeles skulde gaae over til anden Bestemmelse, om denne endog var Skoler, synes at ville være en væsentlig Forrykkelse af Fundatorernes Niemeed. Derimod formenes dette Niemeed ligesuldt at være iagttaget, ja endog at være hæderligen udvidet, dersom Udbyttet af Fundatorers og Testatorers Velgjerning kunde, uden Indskrænkning for den lærde Skoleunderviisning, saaledes anvendes, at Realvidenskaberne ogsaa derved paa ethvert Sted nøde den Fremme, som Lovgiveren ved Forordningen for de lærde Skoler har tilsigtet; men dette lod sig, saavidt jeg skjønner, først da virkeliggjøre, naar Realeklasser kunde forbiudes med de lærde Skoler. En saadan Udvidelse af de lærde Skolers Plan vilde lige saa lidet stride imod de Grundsætninger, under hvilke de ved Kongers og Privates Velgjørenhed i den ældre Tid ere stiftede, som det kan anses hensigtsstridigt, at academiske Beneficiier, som oprindeligen ere henlagte til Studerende under et enkelt Facultet, senere ere udvidede ogsaa til andre Studerende. Thi ordentligviis have Fundatorer i de ældre Tider søgt paa de bestaaende Forholde, uden derfor at kunne siges ubetinget at have villet udelukke saadanne Forholde, som ei

bengang vare til, men som Omstændighedernes Udvikling i Tiden har avlet.

Spørgsmaalet vorder altsaa her:

Om og hvorledes Realskole kan forenes med den lærde Skole.

Forinden der kan svares paa dette Spørgsmaal, maa det først fastsættes, hvad Omfang en Realskole, der skal kunne forenes med den lærde Skole, maa have, og hvor vidt dens Formaal maa strække sig. Læser man sig her en Realskole, der skal sysselsætte den unge Borger langt ud over Confirmationsalderen, og fuldende hans Dannelse for et eller andet under den mentale Industrie henhørende Fag, da vorder det af sig selv indlysende, at en saadan Realskole ei kan forenes med den lærde: deres Plan i Henseende til den confirmerede Unges Uddannelse divergerer saa væsentligen, at de ikke kunne gribe ind i hinanden, men maae staae uafhængige af hinanden, uden at Realskolen i saadant Omfang kan hjælpes ved de Kræfter, den lærde Skole, naar den ei skal opgive sin egen Bestemmelse, kan opbyde. Men det er, saa vidt jeg skjønner, ogsaa langt fra, at det skulde være saadanne Realskoler, hvis Almindelighed maatte ligge i den nærværende Tids Fordring. De unge Mennesker af Middelstanden, hvis Vilkaar kalde dem til at træde ind i borgerlig Stilling, som Handlende eller Søfarende eller Haandværkere eller Landmænd i høiere Betydning end mechanicke Agerdyrkere, have i Almindelighed ikke Øyne til at fortsætte egentlig Skolegang længere, end til de ere confirmerede. Desuden maae de allerede i den Alder begynde den practiske Forberedelse for deres ilkomne Borgerkald, som Skolen ikke kan give. Drengen paa

14. Har kommer neppe for tidligt til at begynde den practiske
 Øvelse i Detailhandel eller Contoirtærdighed, som han maa
 have gjenemgaaet, for i rette Tid at blive duelig Karl, og
 som han i sin Tid i Egenstøb af Handelsmand ikke kan
 undvære. I samme Alder kan den vordende Sømand med
 Fordeel begynde at gjøre sig fortrolig med den Keeg med
 Elementerne, til hvilken han agter at opofre sin Mand-
 dom. I samme Alder kan og maa den Unge begynde at
 bruge det Værktøi, med hvilket han som Haandværker
 eller Kunstner skal arbejde; og den Landmand, der vil
 vorde mere end Tilfuer af Landboens Sysler, eller blot
 Nyder af Landlivets Goder og Udspredelser — fruges
 consumere natus — til hvilken Forsætning kun Faa af
 deres Vilkaar indbydes, og i hvilken Tugen, selv under
 de bedste Vilkaar, bør dvæle, maa tidligen lære at kjende
 og behandle de Redskaber, der høre til hans Fag, tidligen
 lære at røre sig med Lethed og Kyndighed i dets forskjel-
 lige Elementer. — Det er ingenlunde blot for de boglige
 Kunster, at den ungdommelige Bøielighed og Receptivitet
 er saa fordeeltig; men ligesom Enhver, der for sildigt
 indviiede sig til Muserne, sit Liv igjennem maa føle, at
 om han end ei derved fortørnede Minerva, saa kom han
 dog i Reglen ei til at yde hende den Ære, han gjerne
 vilde, saaledes skal det neppe feile, at den, der ikke be-
 gyndte sin borgerlige Bane i den Alder, i hvilken han
 endnu uden at rødme kunde betragte sig som Dreng, meer
 eller mindre vil savne den personlige og i Alt indgribende
 habituelle Dygtighed, der gjør Manden i enhver Stilling
 til det han bør være. — Den almindeligste Opgave for
 Realskolerne maatte derfor, saa vidt jeg kan skjønne, vorde
 den, at give Sønner af Middelsstanden Leilighed til i den

Alder fra 9 à 10 til 11 à 15 Aar at indsamle al den Forberedelse i Realkundskab, som denne Alder er istand til at modtage. Indtil det 9de à 10de Aar maatte den fornødne Elementarunderviisning besørges enten i Hjemmet eller i Borger-skolen, eller i de private Drengelinstituter, som pleie at finde Sted i Kjøbstæderne; og efter en Alder af 14 à 15 Aar ville der, som Omstændighederne staae, og formeentligen ville vedblive at staae, kun være Faa, hvis Vilkaar tilraade eller tillade dem udenfor den saakaldte lærde Forberedelse at fortsætte deres Skolegang. For disse Faa maatte een eller to høiere Realskoler i hele Danmark formeentligen være tilstrækkelige, hvilket og er erkjendt og udtalt under de i den Nøestildste Stænderforsamling om denne Gjenstand passerede Forhandlinger; og at saadanne Realskoler maatte baseres paa deres egen Grundvold uden Forbindelse med de lærde Skoler, er allerede bemærket. — Kun saadanne Realclasser, der maatte svare til Ideen for de ved Anordningen af 29de Juli 1814 tilsigtede borgerlige Realskoler, ere de, til hvilke Trangen er meest almindelig; og om denne Trang ved de lærde Skolers Kræfter, i Forening med billige Bidrag af de Skolesøgendes Forældre, i de Byer, hvor lærde Skoler ere, kan afhjælpes, dette er det Spørgsmaal, som her egentligen kommer under Overveielse.

Skulle Realclasser forbindes med de lærde Skoler, saaledes, at de baade kunne gavne og bestaae, da seer jeg ei rettere, end at de maatte baseres paa samme Grund, paa hvilken den lærde Skole selv hviler, nemlig, at den for Realskoler ved Anordn. af 29de Juli 1814 foreskrevne Underviisning gives af den lærde Skoles Lærere med samme Forpligtelse og under samme embedsmæssige Ansvar, som den egentlige videnskabelige Underviisning.

Hvorledes dette maatte kunne opnaaes, uden at den lærde Skole skulde opofre det Allermindste af sit litteraire Dineed, eller noget Betydeligt af sin oeconomiske Kraft, hvilke Offere naturligviis maae ligge langt udenfor Plaanen — dette er her den Opgave, som først Tiden tilfulde vilde kunne løse, og til hvis foreløbige Opløsning jeg kun formeningsviis vover at henstille den Betragtning, at den lærde Skoles tvende nederste Classer uden Tab for den lærde Underviisning mueligen kunde udelukkende og alene sysselsættes med Realkundskaberne, saa at samtlige Skolens til disse tvende Classer hørende Disciple fra 9 å 10 til 14 å 15 Aar der kunde nyde den Dannelselse, som Anordningen om Realskoler tilsigter. De unge Mennesker, som da efter denne Forberedelse skulde gaae ind paa de borgerlige Veie, vilde just da være saa vidt fremrykkede i Alder, at de bør træde ud for at lære hvad der in specie hører til den borgerlige Stilling, til hvilken de bestemme sig, og kunne i Almindelighed efter den Tid ei vedblive at være Skolesøgende, ligesom det og maa antages, at længere Skolegang for Saadanne — under Forudsætning af velbenyttet Fortid — vil kunne undværes. — De Enkelte, som ved deres specielle Vilkaar og Udsigter maatte være hævede over den Tvang allerede i den Alder at vælge og begynde deres borgerlige Bane, eller ved særdeles Tilbøielighed og Talenter kaldede til at fortsætte deres Realkundstudier videre paa den skolemæssige Vei, kunde da gaae over i de foran omhandlede høiere Realskoler.

De Disciple, som vare bestemte til Studeringer, maatte derimod, efter at have gennemgaaet Skolens tvende Realclasser, gaae over i de egentlige lærde Classer, og i disse fuldføre deres Forberedelse for Universite-

tet. Lægger man nu de Timer, som for Tiden i de lærde Skolers første og anden Klasse anvendes til Latin og i anden Klasse til Græsk, hen til Realunderviisningen i disse Classer, saa skulde der for denne fra Drengens 9de à 10de til 14de Aar være vundet saa meget, at han i de lærde Classer kunde beholde og udvikle de Realkundskaber, der høre til den academiske Forberedelse, og endda afgive saa meget af den Tid, der nu i Skolens tredje og fjerde Klasse anvendes paa disse Kundskaber, at den Forberedelse i Latin og Græsk, han ved sin Optagelse i tredje Klasse savner, maatte i Betragtning af hans forholdsmæssig større Modenhed kunne gjenvindes. — Den lærde Skole og Realskolen blev saaledes Et; og selv dette synes at maatte fra een Side anbefale Sagen, da den største muelige Forening af alle Statens Elementer og Interesser neppe kan være et omtvisteligt Gode.

For nærmere at lede til Bedømmelsen af denne Hypotheses Udførlighed, tilføies her en Udsigt over Fag- og Timefordelingen i Slagelse lærde Skole.

Lærefagene.	Ugentligt Timeantal.				Salt.
	IV Cl.	III Cl.	II Cl.	I Cl.	
Dansk	2	2	2	4	10
Latin	12	13	8	11	44
Græsk	6	5	5	=	16
Hebraisk	2	1	=	=	3
Religion og N. Test. græc.	3	2	2	2	9
Historie	4	4	4	4	16
Geographie	2	2	2	2	8
Arithmetik	3	2	2	=	7
Geometrie	2	2	2	2	8
Regning	=	1	3	3	7
			fælles.		
Dydsf	2	2	2	=	6
Fransf	2	2	2	=	6
Calligraphie	=	2	2	2	6
	40	40	36	30	146

De Timer, som egentligen anvendes til Vocalmusik og Gymnastik, ere her udeladte, fordi disse Lærefag formeentligen maatte blive uforandrede.

Naar nu det latinske Fag faldt bort for første Klasse, saa vandtes herved for Realunderviisningen en Tilvært af 11 Timer egentligen, hvortil der vel, endog uden Hensyn til Sang- og Gymnastiktimerne, kunde føies 7 egentlige Timer, uden at man derved overskred det ved Forordningen for de lærde Skoler ansatte Timetal, naar det kun ei med Hensyn paa den unge Drengs physiske Læve, og i Betragtning af, at hans Skolepena, som for en stor Deel ere Udenadsværk, kræve en for hans Alder ikke ubetydelig Forberedelse hjemme, maatte findes betænkeligt at paalægge ham flere Skoletimer. Men selv ved Tillæg af 11 Timer til de 19, hvilke han allerede anvender paa Realfundamenterne, vilde disse vinde en betydeligen udvidet Pleie.

For anden Klasse vilde fra Latin vindes 8 og fra Græsk 5, ialt 13 Timer egentligen, og hertil kunde nok, da Drengen i denne Klasse i Reglen er 12 à 14 Aar, endnu uden Skade for hans legemlige Udvikling føies 4 à 6 Timer indenfor Maximum af det lovbestemte Timetal, altsaa omtrent 18 Timer egentligen til de 23, som efter det Bestaaende ere henlagte til Realvidenskaberne.

Hvad saaledes første og anden Klasse angaaer, da vilde Disciplene i disse i en Tid af 4 à 5, i det Høieste 6, Aar, under en hensigtsmæssig Fordeling og en omhyggelig Anvendelse af en saa klæffelig Underviisningstid, samt ved Hjælp af passende Lærebøger, som maatte udarbejdes, for saa vidt de ei allerede have, formeentligen kunne fremhjælpes til saadan Kundskab i Realvidenskaberne,

at de, som ere bestemte til practiske borgerlige Stillinger, kunde tiltræde disse med saa megen Skoleforberedelse, som deres Vilkaar, efter Omstændighederne, kunne anses at fordrø, og som under en i deres Læretid for deres specielle Fag fortsat Vedligeholdelse og Application vilde tilvende dem en Cultur, der hverken var for stor eller for liden til fra sin Side at gjøre dem dygtige, agtede og lykkelige i deres fremtidige borgerlige Kald.

Den Ungling, der efter fuldendt Forberedelse i Skolens Realclasser gik over i de saakaldte lærde Classer, vilde ogsaa have et større Forraad af Realkundskaber inde, end de lærde Skoler, efter deres nu bestaaende Plan, kunne yde ham; og dette i Barndomsaarene indsamlede Kundskabsstof vilde senere paa hans Embedsbane ofte vore ham nyttigt. Men om den til Studeringer bestemte Discipel nu ogsaa fra sit 14de Aar af indtil sit 18de eller 19de kan i Skolens tvende lærde Classer vinde den Forberedelse i Latin og Græsk, at han ved Examen artium ikke mindre end under den nærværende Status kan findes stiftet til at modtage academisk Underviisning, dette er her det Spørgsmaal, hvorpaa Alt kommer an; thi skulde Realclassers Oprettelse ved den lærde Skole medføre, at den Unges Forberedelse til hans academiske Bane leed virkelige Skaar og Indskrænkninger, da tabtes paa den ene Side Mere, end der paa den anden blev vundet, og den lærde Skoles patriotiske og humane Meddelelse af sin Underviisningskraft til Middelfstandens Alumnier maatte da snart eller seent vore dens egen Grav — en Forfatning, for hvilken Kjærlighed til Fædrelandet og Agtelse for Videnskabelighed med Rette gruer.

Sees her alene hen til den kortere Tid, der ved det opgivne Problem maa tankes opofret det græske og latinske Sprog, saa synes Problemet unægteligen allerede at have fordømt sig selv. Men, naar det overveies, at der med den dannede Discipel fra 14 Aar kan udrettes forholdsmeetsigen Mere, end med den raae Discipel fra 10 Aar, saa at den fuldstændigere Realunderviisning, som her med Føie forudsættes, maa have forberedt Discipelen til en mere frugtbare Skolevirksomhed, end den, man uden en saadan Realforberedelse kan vente hos ham i lige Alder; saa faaer Sagen strax et meget mere antageligt Udseende. Hertil kommer, at Skolen, ved igjennem Realclasserne at have prøvet sine Subjecter, vilde være istand til at bedømme, om en Discipel er skicket til at gaae den lærde Bei, og saaledes lettere kunde undgaae at optage maadelige Subjecter til den lærde Underviisning, hvilken desuden ei saaledes vilde worde søgt iflæng, som nu ofte seer, i det Forældre ei vide, hvor de skulle sætte deres Søn i Skole, og derfor give ham paa Maae og Faae ind i Latinskolen, fra hvilken det ofte er en om og betænelig Sag at vise ham ud, naar han er confirmeret, da han, især hvis han findes uskicket til at gaae over i de høiere Classer — og dette maa jo i Reglen være Grunden til hans Afviisning — naturligviis endnu hverken kan Latin eller Græsk til nogen egentlig Nytte, ei heller, paa Grund af den indskrænkede Dyrkelse, de lærde Sprog i de nederste Classer levne Realvidenskaberne, har kunnet gjøre nogen synderlig Fremgang i disse; saa at han, hvis han paa en saadan Opdragelsesstandpunkt skal forlade Skolen, i Grunden har havt liden eller ingen Nytte af sin Skolegang.

Det indbyrdes Forhold, de lærde Fag og Realvidens-
skaberne efter den her opstillede Anskuelse vilde antage, op-
lyser følgende Tabel:

Lærefagene.	Det ugentlige Timeantal.				Ialt.
	IV Cl.	III Cl.	II Cl.	I Cl.	
Danst	2	2	2	4	10
Latin	14	16	=	=	32
Græst	8	6	=	=	14
Hebraist	2	1	=	=	3
Religion og N. Test. græc.	3	2	2	2	9
Historie	3	2	6	6	17
Geographie	2	1	2	2	7
Arithmetik	2	2	4	=	8
Geometrie og Tegning	2	2	4	4	12
Regning	=	1	2	2	5
Lydst	2	2	6	2	12
Kraanst	2	2	6	2	12
Engelst	=	=	2	2	4
Naturhist. og Naturlære . . .	=	=	3	2	5
Calligraphie	=	1	2	2	5
	42	42	41	30	155

Af den forhen opstillede Udsigt over Fag- og Time-
fordelingen ved Slagelse Skole sees, at der egentliget
anvendes til Latin 44 og til Græst 16 Timer, hvorimod
der efter den her sidst opstillede Tabel kun kunde anvendes
til Latin 32 og til Græst 14 Timer. Hvad Latinen an-
gaaer, saa vil det ved Sammenligning med de Tabeller,
som i Acad. Tidender, 3. Aarg., S. 355 o. f. ere med-
deelte, befindes, at dette Timeantal, paa een Time nær, er
det samme, som i indværende Skoleaar er fastsat for Nyborg
lærde Skole, vel at mærke igjennem alle fire Classer;
og hvad Græsten angaaer, er Timetallet endog høiere,
end i Nyborg og Aalborg Skoler, og omtrent det samme, som
i Frederiksborg og Aarhus Skoler, igjennem tre
Classer, saa at der maaskee endog fra de 8 græste Ti-
mer i fjerde Klasse kunde henlægges 2 til Latin, som da

i denne Klasse fik 16 Timer, hvorved Timeantallet for Latin ialt blev 31. Alt der i Latin maatte i 32 eller 34 Timer i tredie og fjerde Klasse kunne udrettes lige saa Meget for Dimissionen, som i 44 Timer gjennem alle fire Classer, forekommer mig at være meer end sandsynligt.

I Academiske Tidender, 1ste Aargang, Side 276 sees, at i Odense Skole vare i Skoleaaret 1831—32 kun 38 Timer henlagte til Latin; og skjøndt det af de om Sorøe Academies Skole i Acad. Tid, 1ste Aargang, S. 506 o. f. meddeelte Oplysninger fremgaaer, at Fordelingen af Tiden imellem de lærde Sprog paa den ene og de øvrige Sprog og Videnskaber paa den anden Side for bemeldte Skole i Aaret 1833—34 forholdt sig omtrent som 1 : 2, hvorimod Forholdet, efter den her fremstillede Oversigt, vilde blive omtrent 1 : 3½, saa maatte det sidst anførte mindre fordeelagtige Forhold formeentligen derved dækkes, at samtlige Underviisningstimer i de lærde Sprog henlagdes til de modnere Classer, imedens i Sorøe Academies Skole det overveiende Timeantal i de lærde Sprog var henlagt til første og anden Klasse.

Den Omstændighed, at Lærerne i Latin og Græsk fik i tredie Klasse, eller den første lærde Klasse, to Partier at sysselsætte og undervise, er den samme, med hvilken Lærerne i det Mindste i de gamle Sprog, efter de Skolers Indretning, hvor der ikke er særskilt Locale og særskilt Lærer for hver Afdeling af en Hovedklasse, saaledes som Sagen hidtil har staaet, alt længe have været fortrolige. Thi da der altid i hver Klasse ere Nogle, som sidde der paa andet Aar, imedens Andre kun sidde paa første, saa kunne vi i de lærde Sprog ingenlunde gjøre alle Pensa

fælles, uden enten at forcere den mindre Dvede over hans Kræfter, og saaledes nedtrykke hans Mod, eller forsinke den mere Dvede og fløve hans Flid. Erfaring godtgjør ogsaa, at denne i visse Maader deelte Underviisning, vist nok ei uden Anstrængelse fra Lærereis Side, meget vel kan lykkes, og den øvede og for sin Sag besjelede Lærer vil ved den Methode, der lever i ham selv, vide at gjøre sin Underviisning frugtbar.

Det kan hernæst blive et Spørgsmaal, om Underviisningen i Dvercensstemmelse med den her udfastede Idee lod sig udføre ved de Lærere, som efter de lærde Skolers for Tiden bestaaende Plan derved ere eller werde ansatte. — Svaret maatte, efter mit Skjønnende, i Almindelighed for saa vidt werde bekræftende, som det maa kunne antages, at Realunderviisning i den ved Tabellen Pag. 68 antydede Udstrækning kan gives af det Antal Lærere, som for Tiden findes ved de Skoler, der have fuldstændigt Lærerpersonale, og de enkelte udvidede Fordringer, som i Henseende til levende Sprog og Mathematik m. m. maatte gjøres, vilde lade sig tilfredsstille ved et derefter i de paagjældende Tilfælde indrettet Valg af Lærer.

I Modersmaalet, de gamle Sprog, Historie, Geographie og Religion vilde de samme Lærere lige saa vel kunne besørge Underviisningen, som de for Tiden kunne det. I de levende Sprog vilde der vel søges noget Mere, end hvad der for Tiden ligger i de lærde Skolers Plan, deels hvad det tydske og franske Sprog angaaer, og deels ved Tillæg af Underviisning i det Engelske; men dette saaledes Søgte torde det formeentligen ei werde aldeles vanskeligt at finde. Med de mathematiske Fag formenes Underviisningen i Tegning saa meget mere at maatte for-

enes, som den anvendte Mathematik især i Realclasserne maatte medtages, og Tegnesøvelserne fortrinligen bestaae i geometrisk Tegning, under hvilken Bygningstegning og Maafttegning henhører. — Den polytechniske Lærestalt formenes at ville afgive Lærere, der især vare skikkede til de mathematiske Fag, og den polytechniske Candidat med forøvrigt gode academiske Kundskaber maatte her synes at være i sit Kald. Til denne Lærer maatte vel og Underviisningen i Naturhistorie og Naturlære i Reglen overdrages; og for at han da ei skulde faae forholdsmæssigen for mange Timer, kunde den practiske Regning besørges af en Anden.

Da saaledes de ved de lærde Skoler ansatte Lærere, med Undtagelse af dem, der udelukkende undervise i de gamle Sprog, allerede have ved Meddelelsen af den videnskabelige Forberedelse et eller flere af de samme eller lignende Underviisningsfag, som i Realclasserne maatte drives, og hvad der i enkelte Fag maatte være at tilføie deels allerede ubentviol paa de fleste Steder vilde i fornøden Grad være forhaanden, deels ved fremtidige Embedsbesættelser ei være vanskeligt at see tilveiebragt; synes der fra Lærernes Side ingen væsentlig Vanskelighed i den omhandlede Forbindelse at være at antage. De ved de lærde Skoler ansatte Lærere vde, at det, isølge de foran paaberaabte Paragrapher af Skoleforordningen, ligger i de Vilkaar, under hvilke de ere kaldede, at de ogsaa skulle undervise Ikkestuderende, og de see vist Alle gjerne dette deres Kaldsvilkaar saaledes anvendt, at denne Green af deres Embedsvirksomhed kan paa bedste Maade worde frugtbringende, hvilket jo især maatte formenes at see, naar de ei ved at undervise Stu-